

Міністерство освіти і науки України

**Харківський державний університет
харчування та торгівлі**

Кафедра міжнародної економіки

Т.В. АНДРОСОВА, Н.Л. САВИЦЬКА, В.О. КОЗУБ

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

Методичні рекомендації до семінарських занять
для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальності 7.03050301 «Міжнародна економіка»

**Харків
2013**

УДК 339.923:061.1ЄС(075.8)
ББК 664.4(0),4

Авторський колектив:
Т.В. Андросова, Н.Л. Савицька, В.О. Козуб

Рецензенти:
канд. екон. наук, проф. Л.М. Яцун
канд. екон. наук, проф. Н.Г. Ушакова

Затверджено на засіданні кафедри міжнародної економіки ХДУХТ, протокол №
.... від ....вересня 2013 року.

Рекомендовано навчально-методичною комісією економічного факультету
ХДУХТ, протокол № .... від .... вересня 2013 року.

Європейська інтеграція: методичні рекомендації до семінарських
занять для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності
«Міжнародна економіка» / Т.В. Андросова, Н.Л. Савицька, В.О. Козуб. –
Харків: «Видавництво «Форт», 2013. – 70 с.

На засадах модульного підходу до викладання навчальної дисципліни «Європейська інтеграція» методичні рекомендації включають теоретичний (у формі проблемних питань і тестів різного рівня складності) та практичний (у формі ситуаційних завдань) матеріал для вивчення курсу, що дозволяє сформувати та закріпити на семінарських заняттях теоретичні знання, уміння та практичні навички щодо особливостей участі в інтеграційних процесах європейських країн, можливостей розширення кордонів європейської інтеграції та наслідків участі країни в інтеграційних процесах.

УДК 339.923:061.1ЄС(075.8)
ББК 664.4(0),4

© Андросова Т.В., Савицька Н.Л.,
Козуб В.О., 2013

© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2013

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст тем дисципліни	6
Навчально-методичне забезпечення тем дисципліни	11
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи процесу економічної інтеграції країн Європи	11
Тема 1. Процес європейської інтеграції та його витоки	11
Тема 2. Органи та інститути ЄС	19
Змістовий модуль 2. Спільні політики Європейського Союзу	26
Тема 3. Політика Європейського Союзу в різних секторах економіки	26
Тема 4. Політика Європейського Союзу щодо своїх громадян	36
Тема 5. Горизонтальні політики Європейського Союзу	40
Тема 6. Зовнішня політика Європейського Союзу	45
Тема 7. Розширення Європейського Союзу та перспективи вступу до ЄС	54
Рекомендована література	68

ВСТУП

Однією з основних особливостей економічного розвитку європейських країн в останні десятиріччя є посилення інтеграційних процесів. Об'єднання зусиль декількох тісно пов'язаних між собою країн відкриває перед ними великі можливості в багатьох напрямках розвитку. Разом з тим, сама сутність інтеграційного об'єднання передбачає певні обмеження суверенітету кожної країни-учасниці за рахунок висування загальних вимог. До країн-кандидатів на вступ до ЄС також висувається низка вимог, які необхідно задовольнити. Розуміння основних принципів функціонування Європейського Співтовариства, засад його організації полегшує адаптацію країни-кандидата до вимог ЄС і покращує шанси на вступ.

Мета викладання дисципліни «Європейська інтеграція» – формування системи теоретичних знань та навичок з питань європейської інтеграції, аналізу впливу різних форм співробітництва та членства країн ЄС на розвиток національної економіки.

Для досягнення мети викладання навчальної дисципліни необхідне вирішення таких **основних завдань**:

- ознайомитися з особливостями участі в інтеграційних процесах європейських країн і розширення кордонів європейської інтеграції;
- розглянути історичні умови та причини створення інститутів ЄС, еволюції їх форм, цілей, функцій, повноважень, норм і правил діяльності;
- вивчити етапи та процедуру ухвалення рішень ЄС;
- дослідити особливості спільної політики ЄС в різних секторах економіки: промислової, підприємницької, транспортної, енергетичної, сільськогосподарської політики ЄС та політика щодо рибальства;
- провести діагностику особливостей науково-технічної інтеграції країн ЄС, інституційних основ та особливостей функціонування Європейського дослідницького простору;
- сформувати спільну політику ЄС стосовно захисту прав споживачів товарів і послуг;
- дослідити основні широкі галузі економічної та соціальної діяльності ЄС в рамках горизонтальної політики – регіональний розвиток, соціальний прогрес, оподаткування, конкуренцію та захист довкілля;
- розглянути організаційно-комерційні принципи, правила, норми, форми і методи здійснення міжнародного обміну, механізм та інструменти торговельної політики ЄС;
- визначити різноманітні аспекти міжнародної політики Європейського Союзу, зокрема політики надання економічної допомоги країнам, що розвиваються, зовнішніх відносинах цього інтеграційного

об'єднання з рештою країн світу;

– розглянути основні напрями та внутрішнє забезпечення процесу співробітництва України і Європейського Союзу;

– визначити пріоритети євроінтеграційної політики України та особливості її реалізації.

Предметом дисципліни є вивчення особливостей участі в інтеграційних процесах європейських країн, можливостей розширення кордонів європейської інтеграції та наслідків участі країни в інтеграційних процесах.

Після вивчення курсу «Європейська інтеграція» студенти зможуть:

- визначити структуру та суттєві елементи Європейського Союзу;
- охарактеризувати діяльність органів та інститутів ЄС;
- обґрунтувати необхідність здійснення регіональної політики;
- проаналізувати процес переходу до європейського внутрішнього ринку;
- визначити джерела фінансування бюджету ЄС;
- проаналізувати сутність, напрями та інститути спільної політики ЄС у галузі науково-технологічного розвитку;
- назвати особливості впровадження спільних політик ЄС;
- виявити шляхи наближення України до ЄС;
- розробити стратегію інтеграції України до Європейського Союзу через транскордонне співробітництво.

ЗМІСТ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЄВРОПИ

Тема 1

Процес Європейської інтеграції та його витоки

Сутність поняття «Європейський Союз», його конструктивна багатозначність. Основні етапи, які пройшов Європейський Союз (ЄС) у своєму розвитку з часу його заснування: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок (єдиний внутрішній ринок) економічний та валютний союз.

Економічні інтеграційні об'єднання, які передували і сприяли створенню Європейського Союзу. Цілі, принципи та повноваження Європейського Співтовариства. Договір про Європейський Союз. Структурна побудова Європейського Союзу. Перша колона – Європейське Співтовариство (Договори про створення ЄОУС, ЄЕС, Євратом). Друга колона – Спільна політика з питань безпеки та зовнішніх відносин (СПБЗ). Третя колона – співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах (СОППК). Етапи розширення Європейського Союзу. Проблеми співвідношення європейської інтеграції та суверенітету національних держав, що входять до складу ЄС. Різні види повноважень та принципів Співтовариства та його країн-членів і сферою їхнього застосування.

Етапи формування європейського внутрішнього ринку, визначення чотирьох основоположних принципів спільного ринку. Європейський економічний і валютний союз (ЕВС). Умови і етапи запровадження спільної валюти для країн, що є членами ЄС.

Тема 2

Органи та інститути ЄС

Типи правових актів ЄС. Структура та роль інституцій і органів Європейського Союзу. Органи ЄС: Європейський Парламент, Рада ЄС (Рада Міністрів ЄС), Європейська Комісія, Європейський Суд, Європейська Рахункова палата. Інститути з дорадчим статусом: Економічний і Соціальний комітет; Комітет регіонів; Економічний і фінансовий комітет; Комітет із зайнятості; Консультативний комітет; Координаційний Комітет із співробітництва між органами поліції і

юстиції. Допоміжні органи і інститути ЄС: Європол, Європейський інвестиційний банк, Агенції. Склад, функції, повноваження, сфери дії органів та інститутів ЄС.

Взаємодія інститутів ЄС на основі формування й застосування європейського права. Роль інституцій в ухваленні рішень Спільноти та формуванні певної спільної політики. Процедура спільного прийняття рішень.

Способи та принципи формування бюджету ЄС, статті доходів і видатків бюджету ЄС та їх структурне співвідношення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тема 3

Політика Європейського Союзу в різних секторах економіки

Координація дій країн-членів Європейського Союзу в різних секторах економіки. Особливості регулювання промислової політики ЄС. Види та моделі промислової політики країн ЄС. Еволюція та інструменти регулювання промислової політики окремих країн ЄС. Регулювання діяльності крупного бізнесу в ЄС. Регулювання діяльності малого та середнього бізнесу в ЄС. Єдина підприємницька політика країн ЄС.

Сутність та необхідність спільної політики у сфері науково-технологічного розвитку. Засади спільної політики щодо дослідної діяльності, положення про науково-дослідну діяльність в основоположних договорах Спільноти та про Євратом. Науково-дослідна діяльність Європейської Спільноти. Стратегічні настанови у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку та зв'язок із стратегією підвищення конкурентоспроможності. Особливості управління науково-технологічним розвитком. Інституціональне забезпечення науково-технологічної політики. Рамкові програми з науково-дослідної діяльності. Науково-технічна інтеграція країн ЄС на сучасному етапі: сутність, чинники, рівні та форми. Програми європейського співробітництва у сфері науково-технічних досліджень.

Інноваційна політика ЄС на сучасному етапі його розвитку, нові пріоритети та загальні аспекти змін в інноваційній сфері. Заходи ЄС із роботи з інформацією про інновації. Інтеграція у сфері науки та технологій та бази Європейського дослідницького простору.

Уніфікація сільськогосподарської (аграрної) політики ЄС. Принципи, методи, форми єдиної аграрної політики.

Успіхи Спільноти у поступовому вирішенні проблем співробітництва в енергетиці, транспорті, рибальстві та інших сферах суспільного життя.

Тема 4

Політика ЄС щодо своїх громадян

Аналіз прав громадян країн, які є членами Європейського Союзу. Інститут громадянства Європейського Союзу. Хартія про основні права громадян ЄС. Право громадян Європейського Союзу вільно подорожувати в межах Спільноти.

Порядок формування спільної політики ЄС стосовно захисту прав споживачів товарів і послуг. Програма з інформування споживачів ЄС. Маркування продукції, як одним із важливих методів досягнення більшої споживчої прозорості й забезпечення врівноваженої роботи на внутрішньому ринку ЄС.

Тема 5

Горизонтальні політики ЄС

Історія розвитку регіональної політики ЄС. Цілі та завдання, принципи та чинники регіональної політики ЄС. Регіональні диспропорції всередині країн-членів ЄС, як об'єктивна причина здійснення регіональної структурної політики. Законодавчі акти, якими керується у своїй діяльності ЄС. Цілі та завдання структурних фондів ЄС. Сфери застосування ресурсів структурних фондів. Здійснення заходів на підтримку розвитку. Агентства регіонального розвитку. Програми співтовариства ЄС. Координація національних та спільних політик щодо регіонального розвитку Координація регіональної політики. Правила надання регіональної допомоги.

Соціальна політика й політика зайнятості ЄС. Хартія основних прав робітників Спільноти. Стратегія соціального гуртування. Особливості регулювання соціальної політики й політики зайнятості. Спільні політики щодо освіти та навчання. Спільна політика щодо поліпшення умов життя та праці. Застереження щодо податкової гармонізації у Договорі про ЄЕСп. Введення та дотримання правила фіскального нейтралітету в торгівлі Спільноти. Обіговий податок – податок на додану вартість, як засіб гармонізації податкової системи в усіх державах-членах Спільноти.

Особливості регулювання спільної політики щодо конкуренції. Засади європейської конкурентної політики. Правила Договору про ЄС щодо конкуренції. Дозволена співпраця та заборонені угоди.

Концентрація на єдиному ринку. Контроль за державним втручанням. Державні монополії комерційного характеру. Перспективні проблеми та напрями реалізації політики конкуренції.

Особливості регулювання спільної політики стосовно довкілля. Засади та принципи спільної політики стосовно довкілля. Стратегія Європейського Союзу стабільного розвитку. Повідомлення, інформування та моніторинг. Європейська агенція з питань довкілля. Зменшення забруднення та незручностей. Контроль за якістю європейських вод. Запобігання промисловим і хімічним небезпекам. Європейський реєстр забруднювальних викидів (ЄРЗВ). Управління ресурсами довкілля. Програми дій ЄС стосовно довкілля. Захист флори та фауни в Європі. Управління відходами у ЄС.

Тема 6

Зовнішня політика ЄС

Європейський Союз у світовій торгівлі: особливості участі у міжнародному обміні країн ЄС. Сутність та принципи Спільної торговельної політики Європейського Співтовариства. Етапи формування внутрішнього ринку та розробка відповідної політики. Митний союз як основа формування єдиної зовнішньоторговельної політики. Міжнародна торговельна політика ЄС. Особливості регулювання політики допомоги з розвитку. Цілі та інструменти політики. Угоди про асоціацію між ЄС та іншими країнами. Допомога країнам, що не асоційовані з ЄС. Генеральна система преференцій. Боротьба з голодом та іншими лихами. Європейське бюро по співробітництву Europe Aid. Стратегія ЄС для Центральної Азії.

Зовнішні відносини Європейського Союзу, як впровадження торговельної політики та політики Спільноти щодо допомоги з розвитку. Тісні зв'язки ЄС з Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) в межах угод про вільну торгівлю. Взаємодія Спільноти з країнами Центральної та Східної Європи у рамках програми «ФАРЕ». Програма транс'європейської мобільності студентів університетів («ТЕМПУС»). Пакт ЄС про стабільність у Південно-Східній Європі та сприяння співпраці між країнами Південно-Східної Європи. Середземноморські країни, група найбільших торговельних партнерів ЄС. Спільні економічні й політичні інтереси Європейського Союзу Сполучених Штатів Америки в рамках міжнародних організацій: Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР) та Північно-Атлантичного альянсу (НАТО).

Тема 7

Розширення Європейського Союзу та перспективи вступу до ЄС

Процес прийняття до Європейського Союзу нових країн-членів. Основні вимоги, яким мають відповідати кандидати на вступ до ЄС («Копенгагенські критерії» членства у ЄС). Особливості процесу розширення ЄС на Схід.

Етапи співробітництва України і Європейського Союзу з часу здобуття незалежності нашою державою. Негативні фактори євроінтеграції. Етапи просування України до членства в ЄС. Фактори стримування руху України до Європи. Пріоритетні напрями діяльності органів державної влади України з метою реалізації євроінтеграційної стратегії. Сучасний стан відносин Україна – ЄС.

Сутність і зміст стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Спільна стратегія ЄС щодо України та нові напрямки посилення політичного діалогу. Основні напрями інтеграційного процесу та його внутрішнє забезпечення. Пріоритети євроінтеграційної політики України та особливості її реалізації як у попередні роки, так і на нинішньому етапі.

Теоретичні основи транскордонного співробітництва. Характерні риси, принципи та форми транскордонного співробітництва. Роль транскордонного співробітництва у територіальному розвитку. Особливості формування єврорегіонів в різних за рівнем соціально-економічного розвитку країнах світу. Єврорегіони України. Стратегія інтеграції України до ЄС через транскордонне співробітництво.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЄВРОПИ

Тема 1

Процес європейської інтеграції та його витоки

План семінарського заняття:

1. Суть, форми і стадії економічної інтеграції
2. Історія створення Європейського Союзу
3. Основні етапи створення і розвитку Європейського Союзу
4. Європейський внутрішній ринок
5. Європейський валютний союз

Навчальні завдання:

- з'ясувати сутність та причини європейської інтеграції;
- виділити основні етапи розвитку Європейського Союзу;
- виявити основні чинники, які зумовили розвиток інтеграційних процесів в Європі;
- визначити рушійні сили європейських інтеграційних процесів;
- визначити поняття «Європейський союз»;
- з'ясувати суттєві елементи та зміст Договору про Європейський Союз;
- опанувати навички відтворення конструкції ЄС у формі античного храму та здатність правильно співвідносити її окремі складові частини;
- з'ясувати, в якій послідовності відбувався розвиток «свобод в ЄС»;
- проаналізувати принципи свободи пересування товарів, надання послуг, руху капіталів та міграції робочої сили;
- визначити етапи запровадження єдиної європейської валюти;
- розглянути заходи для покращення функціонування спільного ринку.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення структури ЄС.

Ситуаційне завдання 1

«Двадцять п'ять кроків до Конституції»

Найвищим досягненням на цьому етапі європейської інтеграції стала спроба розроблення і введення у дію «Договору, що встановлює Конституцію для Європи» («Європейській конституції»): 29 жовтня 2004 р. під текстом єдиної європейської конституції свої підписи поставили голови всіх 25 держав-членів Європейського союзу. Конституція зводила юридичні норми європейської інтеграції в один документ, який замінив би всі попередні угоди і договори. Церемонія підписання конституції пройшла в тому самому залі середньовічного палацу в Римі, що й підписання договору про Європейське економічне співтовариство у 1957 р., з якого й почалася європейська інтеграція. Текст конституції отримав схвалення на саміті Євросоюзу 17-18 червня 2004 р., коли 25 країнам вдалося досягти компромісу за ключовими питаннями.

Робота над європейською конституцією йшла більше трьох років. Попередній план передбачав підписання основного закону перед розширенням ЄС в травні 2004 р. – це спростило б процедуру ратифікації. Однак робота над документом затягнулася, і нові країни-члени ЄС отримали можливість впливати на остаточний варіант тексту. Європейська конституція набере сили лише після того, як її ратифікують всі країни-члени ЄС. Оскільки в десяти країнах ратифікація потребувала проведення референдуму, процес мав би розтягнутися до 2007 р. Проте, через амбітні завдання договору і не було реалізовано.

Конституція Європейського Союзу у своїй основі містила ідею формування в ЄС елементів державності із збереженням окремих суверенних прав за державами-членами ЄС, що дає підстави стверджувати про популярність у європейців концепції «розщепленого суверенітету» і уявлень про ЄС як державно подібного утворення. У цьому контексті Лісабонський договір (Договір про реформу ЄС), підписаний 13 грудня 2007 р., за суттю визначив межі політичного компромісу між керівництвом ЄС і держав, реформуючи систему управління і підвищуючи ефективність ухвалення політичних і правових рішень. Крім того, концепція «європейської конституції», що припускає скасування чинних засновницьких договорів у зв'язку зі вступом до юридичної сили Конституції ЄС, була замінена більш компромісною ідеєю інкорпорації усіх нововведень Договору про реформу в засновницькі договори без зміни їхньої правової основи.

Лісабонський договір офіційно іменується «договором про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договору про установа Європейського Співтовариства» і за правовою природою є міжнародним договором, підписаним на саміті ЄС у Лісабоні. Надалі Договір про установа Європейського Співтовариства буде перейменовано у Договір про функціонування ЄС, що означатиме завершення процесу інкорпорації нововведень у тексти засновницьких договорів ЄС. Основна мета, проголошена в Лісабонському договорі, це «завершення процесу підвищення ефективності і легітимності Союзу і підвищення послідовності дій», враховуючи створення нових правових механізмів функціонування ЄС на найближчі 15–20 років. До того ж проголошується цілий ряд глобальних соціально-економічних і політичних завдань, властивих сучасній індустріальній державі: захист громадян ЄС у всьому світі; економічна, соціальна і територіальна єдність; підтримка культурного різноманіття; забезпечення повної

зайнятості, соціального прогресу, соціальної справедливості, високого рівня охорона навколишнього середовища тощо.

Питання для обговорення:

1. Які переваги має Конституція порівняно з документами, що регулюють діяльність Європейського Союзу зараз?

2. Що заважає країнам-членам ЄС дійти згоди щодо Європейської конституції?

Ситуаційне завдання 2 **«Непомітна» політична революція у ЄС»**

Більше чим коли-небудь ЄС повинен поєднувати більш високу стабільність, фінансові потоки й взаємну солідарність для запобігання краху всього європейського проекту під вагою кризи суверенних боргів. Ринки пред'явили ЄС ультиматум: або він підсилить економічну й фінансову інтеграцію на федеральній основі, або відбудеться крах євро, отже, усього ЄС, у тому числі й Загального ринку (Європейського економічного співтовариства). Якби глави держав і урядів Ради Європи прийняли дане заздалегідь передбачене рішення рік тому, криза євро не дійшла б до сьогоднішнього рівня, загальний борг був би нижче. Угода, укладена на останній зустрічі Ради Європи, стане більш дорогою як політично, так і фінансово. Все-таки, краху єдиної валюти вдалося уникнути. Єдина валюта євросони дозволяє легко перерозподіляти грошові ресурси через кордони від ризикованих економік у більш стійкі до кризи. Для виживання євро неминуче буде потрібна справжня інтеграція з подальшою передачею суверенітету на рівень загального уряду ЄС. Даний історичний крок не можна зробити за допомогою бюрократичних закулісних інтриг, а можна тільки в світлі демократичної політики. Подальша федералізація ЄС забезпечить його подальшу демократизацію. Але в даного кроку є серйозні політичні наслідки, які необхідно пояснити суспільству, тому що створення подібного фонду (а з ним і Європейського економічного уряду) є для ЄС політичною революцією в трьох діях.

По-перше, «двошвидкісний» Союз, що існував з перших раундів розширення, буде розділений на «авангард» (група євро) і «ар'єргард» (інші з 27 членів ЄС). Даний офіційний поділ фундаментально змінить внутрішню архітектуру ЄС. В умовах, коли розширився ЄС, знову оживуть старі розділові лінії Європейського економічного співтовариства, очолюваного Німеччиною й Францією, і Європейської асоціації вільної торгівлі, очолюваною Великобританією й скандинавськими країнами. Надалі держави євро будуть визначати долю ЄС сильніше, чим коли-небудь, через свої спільні інтереси.

По-друге, цей різкий перехід до валютного фонду й економічному уряду приведе до подальшої значної втрати суверенітету держав-членів на користь європейського федерального устрою. Наприклад, у рамках валютного союзу національні бюджетні законодавства будуть підкорятися відповідному контролюючому органу ЄС. По-третє, виходить, що в майбутньому главам держав доведеться боротися набагато упорніше за більшість голосів на виборах. Сьогодні дана більшість дійшла до мінімально надійного рівня за весь час.

Для виживання зони євро більшість її громадян, особливо в Німеччині й Франції, повинна прийняти євро як свою валюту. Це не технічне питання, а глибоко політичне і демократичне. Першим кроком повинне стати забезпечення сильної ролі національних парламентів у даному процесі. Отже, глобальна фінансова криза надзвичайно сильно позначилася на європейській інтеграційній економічній моделі, перетворивши її з економічної в політичну.

Питання для обговорення:

1. Як уникнути краху єдиної валюти?
2. Що привело до кризи єдиної європейської валюти?
3. Назвіть та охарактеризуйте фактори ризику в Європі.

Ситуаційне завдання 3

«Греція – найбільш проблемна країна єврозони...»

У результаті боргової кризи Греція виявилася країною, яка більше інших відчула проблеми з фінансуванням бюджетного дефіциту (таблиця). 27 жовтня 2011 р. почався новий етап європейської боргової кризи. У ніч на четвер Євросоюз прийняв пакет рішень, який вселив в інвесторів надію на швидке вирішення напруженої ситуації як навколо Греції, так й інших периферійних країн єврозони. Ключові рішення – списання 50% держборгу Греції, рекапіталізація банків ЄС і розширення фонду EFSF, який займається проблемами Італії й Іспанії, до мінімум 1 трлн євро. Несподіваним для інвесторів стало те, що ЄС не буде підключати до вирішення проблем Європейський Центробанк, а на фінансування EFSF можуть погодитися Китай і Бразилія.

«Грецька проблема», що вважається ринками ключовою, згадується лише в пунктах 9-15 рішень саміту. Рівень держборгу – 120% ВВП до 2020 р. – буде досягнутий за рахунок списання 50% боргу, для чого в найближчі 2-3 тижні пройшли переговори із приватними кредиторами (сама Греція наполягала на списанні 60% боргу й порогу в 110% ВВП). Країни єврозони дадуть на цю програму 30 млрд. євро, а фонд EFSF не буде давати гарантії по нових грецьких облігаціях, які випустять в обмін на частину боргу, що залишився. До 2014 р. до 100 млрд. євро буде потрібно на програми по рекапіталізації фінансового сектору Греції, у тому числі банків-власників держпаперів, частина яких буде тимчасово націоналізована Грецією. Є й інші обмеження: посилення європейського контролю за грецьким реструктуризаційним фондом HFSF, направлення частини коштів від грецької приватизації (до 15 млрд. євро) на відновлення EFSF.

Рекапіталізація всіх банків ЄС оцінена в 100 млрд. євро до 30 липня 2012 р., частину коштів дасть EFSF. Нормативи достатності банківського капіталу збільшуються до 9%, для банків Греції — до 10%. При цьому мандат EFSF на «порятунок» Іспанії й Італії фактично підтвержений: якщо влітку-восени котирування держборгу підтримував ЄЦБ у рамках короткострокових операцій, тепер довгостроково цим буде займатися фонд. Оскільки обсяг навантаження на EFSF, що становить 440 млрд. євро (з можливістю збільшення ємності до 780 млрд. євро), росте, то ухвалене рішення розширити можливості позик для фонду через створення SPV і допуск у його капітал сторонніх інвесторів. Це відкриває можливість для EFSF працювати з інвесторами з Китаю й Бразилії.

Таблиця – Ранжування країн-учасниць кризової ситуації в Європі за потоками валового державного боргу

Країна	Валовий державний борг, у % від ВВП	В боргу у банків:	Сума боргу, млрд. дол. США
Греція	166%	Франції	54
		Німеччини	19
		Португалії	10
		Італії	3
		США	3
		Японії	1
		Іспанії	1
		Великобританії	1
Італія	121%	Ірландії	0,3
		Франції	366
		Японії	39
		Великобританії	26
		Іспанії	10
Ірландія	109%	США	3
		Німеччини	49
		Японії	19
		Франції	17
		США	11
		Португалії	4
		Італії	3
Португалія	106%	Іспанії	62
		Німеччини	33
		Великобританії	19
		Франції	18
		Японії	2
		Італії	1
Іспанія	56%	Франції	118
		Німеччини	58
		Японії	26
		Ірландії	6
Франція	87%	Великобританії	22
Німеччина	83%	Італії	111
		Японії	88
		Франції	54
Великобританія	81%	Іспанії	326
		Німеччини	321
		Японії	28
		Ірландії	12
Японія	233%	Франції	8
США	100%	Японії	796
		Великобританії	345
		Німеччини	324
		Франції	322
		Іспанії	163
		Португалії	1

Китайська влада днями вже озвучила свою позицію: КНР може «обмінати» участь в EFSF на визнання її ЄС країною з ринковою економікою. Участь країн BRICS у програмах EFSF дозволить підняти його емність до 1 трлн євро. Одержання EFSF банківської ліцензії й емісійне фінансування його ЕЦБ уважалося альтернативним варіантом розв'язку саміту, і воно вкрай турбувало інвесторів, оскільки робило б неможливим твердий євро й низьку інфляцію.

Іспанія зобов'язалася суттєво лібералізувати ринок праці, у першу чергу в сервісному секторі. Італія підтвердила плани реформувати систему підтримки безробітних, скасувати численні обмеження й мінімальні ставки оплати праці професіоналів, збільшити до 2026 р. пенсійний вік до 67 років, вийти в 2013 р. на бездефіцитний, а до 2014 р. на профіцитний бюджет, обмеживши розмір держборгу з 2014 р. на рівні в 113% ВВП. Найбільш віддалені рішення саміту – початок формування «європейського економічного уряду» шляхом одержання Єврокомісією контролю над бюджетами країн ЄС. До кінця 2012 р. вимога збалансованого бюджету повинна бути зафіксована в конституціях країн ЄС.

Питання для обговорення:

1. Чи буде оголошено Грецією дефолт за своїми зобов'язаннями?
2. Які ключові рішення було прийнято самітом Євросоюзу відносно Греції і за рахунок яких коштів?
3. Які рішення біло прийнято відносно інших периферійних країн єврозони?

Ситуаційне завдання 4 ***«ЄС знову на порозі змін»***

Після всіх труднощів, пов'язаних із введенням у чинність Лісабонського договору Європейського союзу, що відбулося 1 грудня 2009 р., не пройшло й двох років, як він зажадав модифікації, причому причиною стали економічні проблеми.

З формальної точки зору економіка ЄС виглядає успішною. ВВП об'єднаної Європи перевищує 17 трлн. дол., що більше, чим у США, і в три рази більше, чим у Китаї. Незважаючи на кризу, європейська економіка залишається найбільшою у світі: за даними Всесвітнього банку за 2010 р., її частка у світовому валовому продукті становить приблизно 23% (США – 20%). При цьому поєднує її євро – офіційна валюта 17 країн єврозони. Крім того, ще дев'ять держав прив'язують до євро курс своїх валют, тобто воно є фактично єдиною валютою для більш ніж 320 млн. чоловік. У той же час введення євро було й політичним проектом, спрямованим на об'єднання Європи.

Одна з головних проблем єврозони полягає в тому, що грошове об'єднання на етапі створення монетарного союзу не було підкріплено бюджетним. Незважаючи на наявність єдиної валюти, кожному учасникові було дозволено проводити власну економічну політику. Крім того, у євроні опинилися країни, що сильно різнилися за рівнем економічного розвитку. З однієї сторони могутня Німеччина, з іншого боку – обтяжені колосальними боргами Португалія й Греція. І криза у величезному ступені збільшила розшарування, що було.

Згідно із прогнозом «Goldman&Sachs», у найближчі півроку ВВП єврозони буде знижуватися. Зниження добробуту приведе до пошуків виходу із кризи не на

загальноєвропейській, а на національній основі, оскільки в громадян благополучних країн неминуче виникне прагнення відокремитися від проблемних партнерів.

Деякі експерти припускають, що єврозона розділиться на дві частини. У цьому випадку держави зі стійким бюджетним дефіцитом (Німеччина, Нідерланди, скандинавські країни, з деякими обмеженнями – Франція) змогли б сформувати зону «сильного євро». А Португалія, Іспанія, Італія, Греція, Ірландія одержали б можливість стимулювати економічний ріст за рахунок девальвації. Фактично це означало б розпад єврони. Інша точка зору полягає в тому, що витрати на його запобігання можуть виявитися вище витрат у випадку самого розпаду. Відмова від євро приведе до потужної депресії, і витрати будуть катастрофічними, порівняними з депресією 1930-х рр. XX ст.

На щастя, лідери об'єднаної Європи чи не вперше за останні два роки продемонстрували здатність знаходити компроміс і досягати консенсусу по найбільш складним проблемам. На саміті, що відбувся 27 жовтня вони прийшли до угоди про фінансову допомогу Греції й зміцненні стабільності єдиної європейської валюти. Це відбулося після того, як частки інвесторів погодилися списати 50% грецьких боргів. Крім того, Афінам буде виділено додатково близько 100 млрд. євро у вигляді кредитів ЄС і МВФ. Багато європейських банків повинні будуть пройти рекапіталізацію, до завершення якої виплата бонусів і дивідендів їх співробітникам і акціонерам буде заборонена. Було вирішено збільшити Європейський фонд фінансової стабільності з 400 млрд. до приблизно 1 трлн. євро.

Учасники домовилися прискорити перехід до вже погодженого режиму строгої економії й заходам щодо структурного реформування. Починаються й формальні переговори про гармонізацію корпоративного податкового законодавства в ЄС. Однак податки відносно приватних осіб воно не торкнеться, не йде поки розмова й про єдині «європодатки». Ще раніше міністри фінансів ЄС підписали угоду, що передбачає з 2012 р. можливість застосування санкцій до країн, які не намагаються знизити рівень боргу нижче 60% ВВП і не тримають бюджетний дефіцит на рівні 3% ВВП, як того вимагає Маастрихтський договір. Нарешті, можливе залучення до покупки європейських боргів Китаю, який уже виразив принципову готовність до цього. Проте не викликає сумнівів, що ціна, яку Пекін зажадає за свої послуги, буде високою – наприклад, визнання Китаю ринковою економікою.

Після подолання нинішньої кризи неминуче встане питання про функціонування Євросоюзу в майбутньому. Глави держав і урядів країн блоку підтримали необхідність внесення «помірних» виправлень до Лісабонського договору з метою досягнення більш тісної економічної взаємодії країн єврони. При цьому в комюніке саміту було заявлено, що «будь-які зміни повинні бути схвалені всіма 27 державами», а не тільки 17 країнами, що входять до складу єврони. Головне полягає в тому, щоб, не міняючи договір радикально, підсилити економічну конвергенцію. Для цього буде створена посада «суперкомісара» з бюджетної дисципліни в євроні, який при певних обставинах може бути наділений правом ухвалювати всі економічні рішення в країні, що має більшу заборгованість.

Також планується створити зовсім новий пост «президента Євросаміту», який буде обиратися прем'єрами й президентами країн єврозони в той же час, коли призначається президент Європейської ради. У підсумку погроза роз'єднання Європи трохи ослабнула. У свій час, створивши єврозону, європейці продемонстрували готовність до компромісів заради економічної інтеграції й зміцнення політичного союзу. Сьогодні їм слід вирішити, чи готові вони йти на серйозні жертви заради збереження досягнутого.

Питання для обговорення:

1. Якими можуть бути наслідки розпаду єврозони?
2. До чого приведе гармонізація корпоративного податкового законодавства ЄС?
3. Які антикризові заходи застосовує ЄС?

Контрольні питання

1. Назвіть основні етапи розвитку економічної інтеграції.
2. Де, коли і з якою метою були підписані Маастрихтський та Амстердамський договір?
3. Визначте етапи формування Європейського Союзу.
4. Які умови та цілі існували на початку процесу європейської інтеграції? Чи зберігають зараз свою актуальність чинники, які впливали на розгортання процесу європейської інтеграції відразу після закінчення II Світової війни?
5. Скільки країн і які є членами Європейського Союзу?
6. Що мається на увазі під поняттям «Європейський Союз»?
7. Назвіть суттєві елементи та положення Договору про ЄС.
8. Охарактеризуйте завдання, які має виконати Європейське Співтовариство для досягнення поставлених цілей.
9. Які види повноважень Європейського Співтовариства?
10. Які сфери діяльності Європейського Співтовариства охоплює перша колона?
11. Які завдання виконує третя колона? Назвіть сферу діяльності, яка відноситься до цієї колони?
12. Що виступає «дахом» всіх трьох колон в структурі ЄС?
13. Чи не означає значне розширення першої колони зменшення прав окремих країн-членів у вирішенні своїх внутрішніх проблем?
14. Обговоріть з урахуванням мети Європейського Співтовариства – створення спільного ринку – можливі напрямки розвитку екологічної політики Співтовариства (транскордонне забруднення навколишнього середовища, виникнення торгових перешкод, пов'язаних із запровадженням екологічних стандартів).
15. Які зовнішні атрибути має Європейський Союз ?
16. Коли введено в готівковий обіг євро на території ЄС?

17. Скільки країн і які є членами європейського валютного союзу?
18. Яка відмінність між Європейським Економічним Співтовариством та Європейським Союзом ?
19. Назвіть основні етапи створення європейського валютного союзу.
20. Чи не потерпає свобода дій та суверенні права окремих країн-членів ЄС від інтеграційних процесів? Чи не страждають малі країни від диктату великих країн-членів ЄС?

Тема 2

Органи та інститути ЄС

План семінарського заняття:

1. Європейські інституції
  - 1.1. Європейська Комісія
  - 1.2. Рада міністрів ЄС
  - 1.3. Європейський Парламент
  - 1.4. Європейський суд
  - 1.5. Європейська рада
  - 1.6. Інші органи ЄС
2. Процес ухвалення рішень у Європейському Союзі
3. Бюджет ЄС

Навчальні завдання:

- визначити місце та роль європейських органів та інститутів у виконанні завдань Співтовариства;
- розглянути склад і повноваження органів та інститутів Європейського Союзу;
- виявити відмінності між функціями та завданнями окремих органів та інститутів ЄС;
- проаналізувати склад та принципи призначення службовців до європейських органів;
- з'ясувати способи та принципи складання бюджету ЄС;
- визначити, з яких статей складається доходна частина бюджету ЄС;
- проаналізувати, на які цілі витрачаються бюджетні кошти;
- вивчити етапи формування та ухвалення бюджету ЄС;
- визначити бюджетну структуру за його основними статтями.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;

4) схематичне зображення матеріалу.

Ситуаційне завдання 1
«Інституційні зміни в системі забезпечення економічної та політичної стабільності ЄС»

Світова фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. виявила низку проблем в організації економічних та політичних процесів в Євросоюзі. Хоча підписання у 2007 р. Лісабонської угоди заклало необхідне підґрунтя для удосконалення організаційних основ ЄС, складний та довгий шлях їх реалізації на практиці не дозволив Євросоюзу суттєво укріпити свої позиції та пом'якшити масштабні наслідки кризи. Слід зазначити, що поглиблення інтеграційних процесів в ЄС вимагає відповідних інституційних змін у системі забезпечення економічної і політичної стабільності Євросоюзу. Враховуючи, що основним джерелом загроз економічній безпеці ЄС під час фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. став фондовий ринок, країнами Євросоюзу було визнано необхідність посилення контролю та нагляду за цією сферою. На саміті ЄС у грудні 2009 р. було узвжене принципове рішення про створення нової наднаціональної архітектури нагляду і контролю за фінансовими ринками, основу яких мали складати Європейська рада аналізу системних ризиків (European Systemic Risk Board, ESRB) та Європейська система фінансових контролерів (European System of Financial Supervisors, ESFS).

Європейська рада аналізу системних ризиків як незалежний орган ЄС була створена в межах запровадження макропруденційного нагляду за фінансовими ринками на рівні ЄС з метою запобігання або пом'якшення наслідків системних ризиків для фінансової стабільності в Євросоюзі. Вона має сприяти нормальному функціонуванню внутрішнього ринку і тим самим забезпечити стійкий внесок фінансового сектора в економічне зростання. Діяльність інституції забезпечується Європейським центральним банком, а місцем розташування визначено Франкфурт-на-Майні.

Основними завданнями ESRB визначені такі: збір та аналіз необхідної інформації; виявлення та визначення пріоритетності системних ризиків; визначення сфер, де такі системні ризики вважаються значимими; надання рекомендацій щодо виправлення становища у зв'язку з виявленими ризиками; надання, в разі виявлення ризиків або загрози виникнення надзвичайних ситуацій, що можуть виникнути, конфіденційної інформації Раді ЄС з оцінкою ситуації для прийняття відповідного рішення; здійснення моніторингу результатів застосування застережень і рекомендацій; співпраця з органами Європейської системи фінансових контролерів, зокрема, з метою визначення кількісних та якісних показників для ідентифікації та вимірювання системних ризиків; координація своєї діяльності з діями міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ і Радою з фінансової стабільності (FSB), а також органами макропруденційного нагляду за фінансовими ринками інших країн. За необхідності, інформація про виявлені ESRB ризики та визначені застереження може бути доведена громадськості та професійним учасникам фінансових ринків.

Організаційна структура ESRB складається з: Генеральної дирекції (General Board); Керуючого комітету (Steering Committee); Секретаріату

(Secretariat); Консультативного наукового комітету (Advisory Scientific Committee); Консультативного технічного комітету (Advisory Technical Committee). На даний час Головою ESRB є президент Європейського центрального банку. Консультативний науковий комітет (ASC) уперше зібрався лише в останній декаді червня 2011 р. Крім того, триває процес створення необхідної інформаційної бази, без чого неможливе повноцінне функціонування інституції.

Європейська система фінансових контролерів являє собою нову структуру нагляду за фінансовими ринками ЄС. До складу ESFS увійшли три новостворені установи: Європейський орган з банківської діяльності (European Banking Authority, EBA), Європейський орган із страхування та пенсійного забезпечення (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA) і Європейський орган з цінних паперів та фондового ринку (European Securities and Markets Authority, ESMA), замінивши відповідно Європейський комітет банківського нагляду (CEBS), Європейський комітет страхового та пенсійного нагляду (CEIOPS) та Європейський комітет регуляторів ринку цінних паперів (CESR). Схвалена Європейською комісією у грудні 2009 р. Угода про утворення EBA у Лондоні, ESMA у Парижі і EIOPA у Франкфурті була підтримана Європарламентом лише у вересні 2010 р. після її доопрацювання. Діяльність зазначених інституцій розпочалася з січня 2011 р. Основним завданням агенцій є нагляд за діяльністю банків, фінансових і страхових компаній, пенсійних фондів. До функцій ESFS належить контроль за виконанням загальноєвропейських банківських правил, а також моніторинг виконання екстрених антикризових заходів.

Основними повноваженнями ESFS визначені такі: розробка проекту Зводу правил щодо технічних стандартів (нормативів) для загальноєвропейського фінансового ринку, який має бути схвалений Комісією; сприяння підготовці угоди щодо обміну інформацією між національними наглядовими органами, а у разі потреби – участі при вирішенні будь-яких спорів з метою прийняття узгоджених управлінських рішень; забезпечення послідовного застосування правил та технічних стандартів Євросоюзу, у т.ч. шляхом розгляду відповідних запитів; здійснення прямих наглядових повноважень щодо кредитних рейтингових агентств; координація дій та прийняття рішень в надзвичайних ситуаціях.

Нова система нагляду за фінансовими ринками ЄС базується на принципах партнерства, гнучкості і підпорядкованості, покликана зміцнити довіру між національними наглядовими органами, гарантуючи, крім іншого, відповідність їх дій потребам забезпечення фінансової стабільності.

Процес утворення нових наднаціональних органів Євросоюзу не обмежується лише фінансовою сферою. Так, у рамках дискусії щодо інституційного забезпечення макроекономічної та макрофінансової стабільності привертають увагу ініціативи Німеччини та Франції щодо формування «економічного уряду» ЄС. Проте, очевидно, що економічні проблеми такого рівня, з якими на даний час стикається ЄС, країни-члени вже не в змозі вирішити самостійно: потрібне об'єднання зусиль не лише на рівні Євровариства.

Економічні проблеми в ЄС породили певні суперечності між країнами-членами, зокрема, з питань: посилення бюджетної дисципліни, надання фінансової допомоги (протириччя між країнами-донорами та реципієнтами); проведення

єдиної міграційної політики (перш за все, щодо «закриття» кордонів для емігрантів та біженців з поза меж ЄС); проведення єдиної зовнішньої політики (насамперед, щодо участі у військовій операції в Лівії).

Такі розбіжності ускладнюють функціонування нової зовнішньополітичної та дипломатичної інституції – *Європейської служби зовнішньополітичної діяльності* (ЄСЗД), створення якої було однією з вимог Лісабонської угоди. 8 липня 2010 р. Європарламент схвалив доопрацьовану концепцію Європейської служби зовнішньополітичної діяльності (фактично МЗС Євросоюзу), яка розпочала роботу з 1 грудня 2010 р. Служба призначена для більш чіткої координації європейської зовнішньої політики та ефективного представництва ЄС за кордоном. Очолює ЄСЗД Верховний представник ЄС у закордонних справах та з питань політики безпеки. 60% персоналу служби складають європейські чиновники, що покликане гарантувати дипломатичній службі ЄС європейську ідентичність, ще третина співробітників – це представники дипломатичних служб країн-членів Євросоюзу. Штаб-квартирою ЄСЗД визначено Брюссель. Сама Служба складається з центральної адміністрації та 136 колишніх делегацій Єврокомісії за кордоном. Політична та фінансова підзвітність Служби перед Європарламентом забезпечується шляхом надання Рекомендацій. Утворення ЄСЗД відкриває нові можливості для консолідації зусиль держав ЄС у реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики, дозволяючи Союзу діяти як єдиній потужній силі. Утім фактично повноваження ЄСЗД обмежені наданням рекомендації для Європарламенту та виконанням рішень Європейської Ради, яка формує головну стратегію, визначає цілі та напрямки спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте організаційну структуру ESRB.
2. Дайте характеристику діяльності ESRB.
3. Сформулюйте основне завдання створення проекту ЄСЗД.

Ситуаційне завдання 2

«Бюджетна політика ЄС на 2007-2013 рр.»

Один з наріжних каменів сучасної бюджетної політики ЄС був закладений в 1988 р., коли були встановлені межі видатків по кожному з напрямків. Конкретні суми в рамках напрямків або бюджетних сфер обговорюються й ухвалюються на щорічних бюджетних раундах, коли країни ухвалюють загальні напрямки, обговорення щорічних бюджетів проходить набагато легше. В лютому 2004 р. Комісія запропонувала п'ять нових напрямків (headings), які більш тісно відносяться до виконання Лісабонської стратегії й інтенсифікації економіки пропозиції. При ретельному аналізі стає очевидним, що дані сфери практично збігаються зі старими. Триває трансформація форми, а не змісту. Ресурси на с/г у новому європейському бюджеті залишаються найбільшою статтею видатків до 2013р.

Дві ключові зміни, які були запропоновані Комісією в новому бюджеті, це пропозиції скоріше формальні, чим реальні. По-перше, у новому бюджеті ЄС робиться акцент на просування росту й конкурентоспроможності. Досягнення цієї

мети зв'язується з Лісабонською стратегією. Видатки в рамках цієї статті видатків будуть включати гроші на НДДКР, розвиток транс'європейської транспортної мережі, енергетичного сектору й телекомунікації. По-друге, Комісія запропонувала нову статтю видатків «громадянство, воля, безпека й право». По даній статті Комісія запропонувала потроїти бюджет на період 2007-2013 рр., проте мова йде про упорядкування різних програм, які раніше були включені у видатки «право» і внутрішні справи, до них додані програми по підтримці культури й громадянства.

Більшу частину грошей ЄС одержує від своїх членів. Розмір внесків залежить від того, як вони розвиваються і який розмір їх економік. Однак розподіл грошей не пов'язаний з цими чинниками, оскільки видатки здійснюються за певними напрямками. Тому країни, в яких більше фермерів і бідних регіонів, одержують непропорційно більше ресурсів з бюджету ЄС. Ті ж країни, в яких мало неблагополучних регіонів і малий с/г сектор (Британія, Німеччина, Голландія й Швеція) платять в бюджет ЄС більше, чим отримують звітди. Для вирішення цієї проблеми Комісія запропонувала узагальнений механізм коректування для всіх країн, які є більшими нетто платниками. Однак ця формула поки не прийнята членами ЄС.

Ще одна складна проблема – це питання фінансування видатків ЄС. Союз одержує гроші із трьох джерел: мита на с/г продукти, мита на імпорт інших товарів, а також частина доходів держав, одержуваних від ПДВ. Перша два джерела відомі, як «традиційні власні ресурси» та становлять невелику частину бюджету ЄС (близько 12,5%). Доходи від ПДВ становлять близько 25% доходів бюджету ЄС. Інші 60% - це трансферти від національних урядів, обсяг яких розраховує ЄС, як залишок між запланованими видатками й доходами з інших джерел. Скільки конкретно повинна заплатити кожна країна залежить від розміру економіки. У такому розкладі інститути ЄС прагнуть більшу частину грошей одержувати з «власних ресурсів», тобто податків, які призначені тільки для збору коштів для ЄС.

До 2013 р. видатки ЄС на с/г, на регіональну політику й боротьбу з бідністю (cohesion policies) складуть 0,75% ВНД країн ЄС у порівнянні з 0,79% в 2006 р. Незважаючи на акцент на конкурентоспроможності й економічному зростанні, можна відзначити невідповідність цілей і коштів. Комісія запропонувала подвоїти видатки на ці цілі, щоб досягти рівня 225 млрд. в 2013 р. Але це становить усього 0,2% ВНД країн ЄС, у той час як с/г субсидії складуть 0,34%. У Лісабонській стратегії зазначено, що видатки на НДДКР повинні збільшитися з 2% ВВП ЄС до 3% ВВП ЄС до 2010 р. Передбачене збільшення в бюджеті явно не відповідає виконанню даної мети. Схоже, що ЄС у черговий раз відкладе на потім необхідну реформу своєї бюджетної політики (таблиця 1).

Виходить, ЄС загрожує чергові вісім років стагнації, коли Союз не в змозі буде впоратися з викликами, що стоять перед ним. Як би не розвивалися події, ясно одне, що часи «старого доброго» ЄС-15, який був магнітом для інших і багато в чому зразком для наслідування інших регіонам пішли в минуле.

Таблиця – Планована структура витратків (пропозиція Європейської комісії) на 2007-2013 рр.
у % від загальних бюджетних витратків

Стаття	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1а конкурентоспроможність	7,3	9,1	10,4	11,7	12,9	14,1	15,3	16,3
1б єдність	32,1	35,6	34,9	34,3	3,36	32,9	32,5	32,2
2а сільське господарство	36,2	32,6	41,7	40,6	39,5	38,5	37,5	36,5
2б Інші витатки по «стійкому розвитку»	10,2	10,2	10,3	10,3	10,2	10,1	9,9	9,8
3. Безпека громадян.	1,1	1,2	1,5	1,6	1,8	2	2,1	2,3
4. ЄС, як глобальний партнер	9,3	8,5	8,8	9	9,4	9,7	9,8	9,9
5. Адміністрація	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8

*Джерело: *The EU budget: common future or stuck in the past*, Iain Begg, Center for European reform.

Питання для обговорення:

1. Які ключові зміни були запропоновані Комісією в новому бюджеті?
2. Проаналізуйте планову структуру витратків бюджету ЄС. На які статті припадає найбільше коштів?
3. Оцініть роль витратків на НДДКР в бюджеті ЄС та доцільність їх збільшення.

Контрольні питання

1. Назвіть основні інституції Європейського Союзу.
2. Визначить компетенції основних інституцій ЄС.
3. Вкажіть джерела формування бюджету ЄС.
4. Порівняйте відповідні інституції Європейського Союзу та будь-якої федеральної держави (наприклад, Росії).
5. Поясніть роль Європейської Комісії в процесі ухвалення рішень Спільноти.
6. Які функції виконує Європейський Парламент?
7. Які функції виконує Європейська Комісія?
8. Визначте сфери діяльності Комісії та її Генеральних Директорів.
9. Охарактеризуйте діяльність Ради міністрів ЄС.
10. Яким чином формується Європейський Парламент?
11. Назвіть повноваження та права Європарламенту.
12. Чим відрізняються механізми роботи Європейського та будь-якого національного парламентів?
13. Чим відрізняється робота Ради Міністрів ЄС від роботи

аналогічного органу будь-якої держави ?

14. Поясніть роль Європейського Суду в процесі європейської інтеграції.

15. Який склад має Європейський суд? В чому полягає його організація та порядок діяльності?

16. Які функції покладені на Європейську раду?

17. Коли й з якою метою був заснований Європейський центральний банк?

18. Назвіть основні дорадчі органи Європейського Союзу та визначить їх повноваження.

19. Охарактеризуйте зміст діяльності окремих органів та інститутів Співтовариства. У чому полягає відмінність органів ЄС від національних урядових органів країни, наприклад, України?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Тема 3 Політика Європейського Союзу в різних секторах економіки

План семінарського заняття:

1. Промислова та підприємницька політики
2. Політика щодо досліджень і технологій
3. Інноваційна політика ЄС
4. Енергетична політика
5. Транспортна політика
6. Сільськогосподарська політика
7. Політика щодо рибальства

Навчальні завдання:

- визначити об'єкт, мету та форми політик ЄС в різних секторах економіки;
- розглянути основні напрями здійснення спільних політик в різних секторах економіки;
- визначити механізми взаємодії спільної промислової політики з іншими спільними політиками ЄС;
- визначити пріоритети політика щодо досліджень і технологій та інноваційної політики, що з'явилися нещодавно;
- виділити загальні аспекти змін в науково-технічній та інноваційній сфері;
- розглянути заходи ЄС із збирання, аналізу, оцінки та розповсюдження інформації про стан інноваційної діяльності в країнах-членах;
- проаналізувати діяльність організацій з поширення інновацій та Європейського дослідницького простору;
- окреслити основні завдання енергетичної політики ЄС;
- надати характеристику єдиному ринку транспортних послуг ЄС;
- охарактеризувати механізм управління спільною сільськогосподарською політикою ЄС;
- розглянути особливості спільної політики ЄС щодо збереження рибних ресурсів.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове або усне опитування.

Ситуаційне завдання 1

«Європейський союз проти «Майкрософт»»

Європейською комісією ЄС проти компанії «Майкрософт» відповідно до антимонопольного законодавства за зловживання домінуючим положенням на ринку збуджена справа «Європейський союз проти «Майкрософт»». Справа почалася в 1993 р. з позову фірми «Новел» проти компанії «Майкрософт», яка заявила, що «Майкрософт» видавлює конкурентів з ринку методами, що суперечать антимонопольному законодавству. У першу чергу це стосувалося ліцензійної політики, яка вимагала відрахувань за кожний комп'ютер, проданий постачальниками операційних систем фірми «Майкрософт», незалежно від того, чи була Microsoft Windows встановлена на комп'ютері. В 1994 р. «Майкрософт» дійшла згоди з позивачем, вносячи зміни у свою ліцензійну практику. В 1998 р. позов підтримала компанія «Сан», посиляючись на недокументованість деяких інтерфейсів Windows NT. Незабаром комісія Європейського союзу почала розслідування того, яким чином технології потокового відео інтегровані в Windows.

В кінцевому підсумку по даній справі в 2003 р. Європейський суд зобов'язав «Майкрософт» опублікувати інформацію, що стосується її серверних продуктів, необхідну для того, щоб конкуруючі мережні продукти могли повноцінно взаємодіяти з наступною й серверною версіями Windows, і випустити версію Microsoft Windows, що не включає в якості обов'язкового компонента програвач медіа-файлів Windows Media Player. У березні 2004 р. Європейський союз зобов'язав «Майкрософт» виплатити €497 млн. (\$794 млн. або £381 млн.), а також установив строк в 120 днів на розкриття інформації про сервер і 90 днів на підготовку версії Windows без Windows Media Player.

У липні 2004 р. «Майкрософт» повністю виплатила призначену суму. Фірма «Майкрософт» випустила на ринок сумісні версії своїх операційних систем без медіа-програвача під погодженою назвою Windows XP. У відповідь на вимогу надати інформацію про сервер, «Майкрософт» опублікувала не специфікації, а вихідний код Windows Server 2003 Service Pack 1 для членів Робочої групи по протоколах сервера у день закінчення встановленого строку. «Майкрософт» також подала апеляцію, по якій Європейський суд провів тижневі слухання.

У червні 2006 р. «Майкрософт» заявила, що вона почала постачати Європейський союз необхідною інформацією, однак, за визначенням ЄС, занадто пізно. 12 липня 2006 р. Європейський союз оштрафував «Майкрософт» додатково на €280,5 млн. (\$448,58 млн.), €1,5 млн. (\$2,39 млн.) за кожний день із 16 грудня 2005 р. по 20 червня 2006 р. ЄС пригрозив підвищити штраф до €3 млн. (\$4,81 млн.) у день до 31 липня 2006 р., якщо «Майкрософт» не укладеться в цей строк. 17 вересня 2007 р. апеляція «Майкрософт» проти комісії Європейського союзу була відхилена. Сума штрафу €497 млн. був підтверджена, як і вимоги, що

стосуються взаємодії із сервером і вбудованого медіа-програвача. На додаток, «Майкрософт» повинна оплатити 80% судових витрат Європейського союзу, а Європейський союз – 20% судових витрат «Майкрософт». Проте, апеляційний суд відхилив вимогу Комісії про те, щоб наглядач надалі мав необмежений доступ до даних про внутрішню організацію компанії.

22 жовтня 2007 р. «Майкрософт» оголосила, що вона погодиться з рішенням суду й не буде подавати повторну апеляцію у встановлені 2 місяця від дня рішення. «Майкрософт» оголосила, що вона зажадає 0,4 % виторгу (замість 5,95%) в якості відрахувань за ліцензування тільки від комерційних постачальників сумісного програмного забезпечення й обіцяла не брати відрахувань з індивідуальних розроблювачів відкритого програмного забезпечення. Інформація, необхідна для забезпечення сумісності доступна за одноразову плату в розмірі €10000 (\$15992).

27 лютого 2008 р. ЄС оштрафував «Майкрософт» додатково на €899 млн. (\$1,44 млрд.) за відмову підкоритися антимонопольному рішенню від березня 2004 р. Цей штраф став самим більшим за всі 50 років антимонопольної політики ЄС і залишався рекордним до 2009 р., коли Європейська комісія оштрафувала компанію «Інтел» на €1,06 млрд. (\$1,45 млрд.) за антиконкурентні дії на ринку. Останньому рішенню передував штраф €280,5 млн. за непокору рішенню суду за період з 21 червня 2006 р. по 21 жовтня 2007 р. 9 травня 2008 р. «Майкрософт» подала апеляцію в Європейський суд першої інстанції, вимагаючи скасування штрафу €899 млн., офіційно заявивши, що вона мала намір почати «конструктивні зусилля, щоб добитися ясності від суду». У щорічному звіті за 2008 р. компанія «Майкрософт» заявила, що «Втручання Комісії в розробку продуктів може обмежити нашу здатність до впровадження інновацій в Windows або інші продукти в майбутньому, зменшить привабливість платформи Windows для розроблювачів і збільшить вартість розробки наших продуктів. Доступність ліцензій на протоколи й формати файлів можуть дозволити конкурентам розробляти програмні продукти, що краще імітують функціональність наших власних продуктів, що приведе до падіння продажів наших продуктів».

У травні 2008 р. ЄС оголосив, що він збирається розслідувати підтримку формату OpenDocument в Microsoft Office. У січні 2009 р. Європейська комісія оголосила, що вона проведе розслідування, що стосується включенню браузера Internet Explorer до складу операційної системи Microsoft Windows, відзначивши, що «Прив'язка фірмою «Майкрософт» браузера Internet Explorer до Windows завдає шкоди конкуренції між браузерами, підриває інновацію продуктів і в остаточному підсумку зменшує вибір споживача». У відповідь «Майкрософт» оголосила, що не буде включати Internet Explorer в Windows 7E, версію Windows 7, призначену для продажу в Європі. 16 грудня 2009 р. ЄС дозволив вибір конкуруючих браузерів за умови, що «Майкрософт» забезпечить «вікно вибору», що дозволяє користувачеві вибрати один з 12 популярних браузерів, розташованих у випадковому порядку.

Питання для обговорення:

1. Чому почався скандал між Європейським Союзом і «Майкрософт»?
2. Як ви вважаєте, чи правильно поведився ЄС із «Майкрософт»?

3. Як ви думаєте, що потрібно було вживати «Майкрософт» для своєї успішної роботи?

4. Які наслідки мають для «Майкрософт» дії ЄС?

Ситуаційне завдання 2 ***«Уроки «Enron» для Європи»***

Всього за три місяці до свого краху зразок сучасного американського бізнесу компанія «Enron» була сьомою компанією в країні за рівнем прибутку, але в грудні 2001р. цей гігант з майже 60 мільярдами доларів капіталізації була банкрутом. Швидкість її краху здивувала всіх. 4500 працівників компанії за мить втратили роботу, ще тисячі втратили свої заощадження та пенсії. Однак стрімкий і безповоротний крах «Enron» - показовий приклад не стільки для американського бізнесу, скільки для європейського. За думкою відомого економіста Джефа Шумпетера, австрійця за походженням, «подібні невдачі компанії революційно впливають на економіку, є внутрішнім поштовхом до розвитку. Замість того, щоб підтримувати компанії, що помирають, вкладати в них гроші, які можна ефективно використати для розвитку економіки, уряд тільки ускладнює свої економічні проблеми. Ці компанії перетворюються на вампірів, які смочуть кров із здорових і працюючих компаній, отже й з економіки в цілому».

Уряди багатьох країн роблять спроби зберегти будь-якою ціною історичні галузі, які колись складали її національну гордість. В листопаді 2001 р. французька комп'ютерна компанія «Bull» отримувала готівку за виданим їй урядом чеком на 90 млн. дол. З початку 60-х ХХ ст. уряд Франції інвестував в цю компанію майже 7 млрд. дол., намагаючись затвердити Францію в якості рівноправного гравця на ринку комп'ютерної техніки. Однак з 1988 р. ця компанія лише протягом одного року змогла досягти прибутковості. Ту саму проблему ілюструє історія компанії «Moulinex». З середини 80-х рр. компанія пройшла через кілька реструктуризацій на державні гроші. Канцлер Німеччини наприкінці 1999 р. надав 130 млн. дол. у вигляді державної допомоги франкфуртській будівельній групі «Philipp Holzmann», яка завдала збитків всій будівельній галузі Німеччини, яка й без того відчувала надлишок незадіяних потужностей.

Замість таких вливань треба було б використати кошти для підтримки галузей економіки, що розвиваються. Багато керівників європейських компаній сподіваються, що поступово уряди будуть змушені обрати саме таку тактику, інакше в них просто закінчатся гроші. З боку Єврокомісії теж запроваджуються певні дії, урядам країн ЄС все важче отримувати дозволи на подібні державні субсидії компаніям, що розоряються. Але спроби все ще робляться. І кожного разу, коли ці спроби стають вдалими, Європа втрачає ще один шанс на оздоровлення своєї економіки.

Питання для обговорення:

1. Поясніть, чому державні субсидії нерентабельним французьким підприємствам завдають шкоди економіці ЄС.

2. Які соціальні та політичні наслідки для економіки конкретної країни розорення великих національних компаній?

3. Чи є в політиці ЄС заходи, що дозволяють пом'якшити соціальні наслідки розорення неприбуткових національних гігантів?

Ситуаційне завдання 3 ***«Глобалізація та європейські виробники електропобутових товарів»***

В 80-90-ті рр. XX ст. спостерігалася значна глобалізація світової економіки. Але не всі галузі економіки рівною мірою приймали участь у процесі глобалізації. В промисловому секторі європейської економіки деякі галузі, наприклад, машинобудування, як і раніше залишається галуззю, яка складається з великої кількості різних за розміром компаній. В секторі послуг також присутнє збереження великої кількості національних особливостей. Виникають питання, чи обов'язково впливає глобалізація на всі галузі, як компанії мають реагувати на такий вплив, чи потрібно компаніям зберігати національні стратегії або розробляти глобальні?

Допоможе відповісти на деякі питання дослідження, яке було проведене на прикладі європейської галузі електропобутових товарів. Дослідники поділили всі компанії-виробники на ринку електропобутових товарів на три групи:

1. Національні гравці (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, 90% продукції продається на місцевому ринку).

2. Експортери (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, але більше 30% продукції продається на закордонних ринках – Bosch-Siemens, AEG, Merloni).

3. Глобальні гравці (фірми, які виробляють та реалізують продукцію у різних країнах – Electrolux, Philips, Whirlpool).

Поведінка споживачів в різних європейських країнах відрізняється одна від одної. Наприклад, французи надають перевагу пральним машинам з вертикальним завантаженням, а британці з фронтальним, німці обирають машини з високою швидкістю віджимання, а італійці – з низькою. Утворення єдиного європейського ринку сприяє формуванню єдиного «пан'європейського» стилю життя. Уніфікація технічних вимог і стандартів дозволяє виробникам досягати більшої стандартизації товарів, що в свою чергу сприяє формуванню більш однорідних смаків і вимог споживачів.

Роздрібна торгівля представлена в різних європейських країнах своїми гравцями, але створення єдиного ринку призводить до консолідації роздрібних компаній, їх збільшення. В результаті цілої низки злиттів або утворення стратегічних альянсів формуються «пан'європейські» роздрібні мережі. Це дозволяє їм не тільки купувати товари у виробників у всьому світі, але й істотно оптимізувати запаси, покращувати обслуговування споживачів. Сучасні гнучкі технології виробництва дозволяють компаніям випускати різні моделі товарів на одній базовій платформі, які відповідають місцевим уподобанням, без істотного збільшення витрат виробництва. Зміни в конкурентному середовищі галузі (концентрація або міжнародні злиття компаній, потреба в наявності більш складної інформації про стан ринку, зміни в технології і управлінні виробництвом) призвели до необхідності пріоритетного використання компаніями

цієї галузі глобальних або хоча б регіональних (наприклад, пан'європейської) стратегій. Дослідники вважають, що в майбутньому галузь буде контролюватися п'ятьма – шістьма гігантами, а всі малі та середні компанії будуть так чи інакше пов'язані з ними – ліцензійними угодами, франшизами, спільними підприємствами, стратегічними альянсами і т.п.

Питання для обговорення:

1. Приймаючи до уваги загальну ситуацію в галузі, складіть прогноз розвитку для трьох груп компаній, які були наведені в ситуації.

2. Як впливають процеси інтеграції і консолідації на різні типи компаній, які представлені в галузі?

Ситуаційне завдання 4

«Євротунель: розвиток транс'європейських мереж»

Створення транс'європейських мереж є стратегічним завданням ЄС. В умовах лібералізації європейських ринків, збільшення комерційної мобільності факторів виробництва фізична підтримка міжнародного співробітництва підприємств стає важливою умовою європейської інтеграції. Історично інфраструктура відіграла важливу роль в економічному розвитку Європи. В ганзейській період (13-16 ст.) основними транспортними шляхами, що пов'язували міста, були ріки. В 16-18 ст., які вважалися золотим сторіччям в розвитку континенту, вдосконалення інфраструктури йшло за рахунок розвитку мореплавства. Науково-технічний прогрес з винаходженням парового двигуна здійснив революцію в транспорті і активізував розвиток світового виробництва. В період інформаційної революції (починаючи з 70-х рр. 20 ст.) розвиток телекомунікацій став основним двигуном промислового розвитку.

Сьогодні розвиток транс'європейських мереж відбувається в трьох широких секторах, які в сукупності утворюють інфраструктуру інтеграційної регіональної економіки:

- 1) транспорт;
- 2) телекомунікації;
- 3) енергетика.

В Договорі про ЄС (ст. 129б) розвиток транс'європейських мереж передбачає: використання ринкових механізмів для їх розробки та фінансування; фізичну інтеграцію мереж; сумісність самостійно діючих комунікацій для забезпечення майбутньої інтеграції; забезпечення широкого доступу до транс'європейських мереж користувачів всіх країн регіонального економічного об'єднання, щоб досягти їх економічного та соціального єднання.

Прикладом транс'європейської мережі може бути Євротунель. Ідеї створення тунелю під Ла-Маншем опрацьовувалися ще в XIX ст. Однак навіть в 90-ті рр. XX ст., коли почалося його будівництво, той факт, що період окупності оцінювався в 22 роки, відвернув від участі в проєкті багато американських банків. З самого початку проєкт фінансувався виключно приватним капіталом, як комерційне підприємство. Всього в фінансуванні будівництва приймали участь 225 банків. Витрати на будівництво вдвічі перевищили заплановані, тому коли оператор тунелю компанія Євротунель отримала його в свої руки, її дії були

обмежені великою сумою боргу: в 1994 р. борг складав 8 млрд. фунтів. Щоб його сплатити, компанія мала сплачувати відсотки по 5 млн. на день.

Попередньо планувалося, що проект вийде на точку безбитковості до 1998р., а потім почнеться сплата боргу. Але наприкінці 1995 р. компанія була практично банкрутом і продовжувала існувати завдяки сприянню банків-кредиторів. Кілька разів проводилася реструктуризація боргу, найбільш песимістичний сценарій передбачав його виплату лише у 2052 р. Акціонери, бачили, як падає вартість їх вкладень, і тому вимагали вручення уряду й призупинення торгівлі акціями.

Питання для обговорення:

1. Зараз, обертаючись назад, багато людей вважає, що проект був неекономічним з самого початку, багато банків видали позики під тиском влади. Чи правильним було рішення фінансувати такий великий проект виключно за допомогою приватного капіталу?

2. Який інший шлях фінансування такого проекту Ви вважаєте можливим?

Ситуаційне завдання 5

«Американський концерн AT&T – лідер світового ринку телекомунікацій»

Сама телекомунікаційна галузь насправді глобальний ринок, тому регіональні ринки, такі як ринок ЄС, хоча й мають свої місцеві особливості, але не впливають на проведення компаніями глобальних стратегій. Поява оптиковолоконного зв'язку, використання швидших мікропроцесорів та цифрових систем зв'язку істотно змінили галузь.

Американський концерн AT&T – лідер світового ринку телекомунікацій, надає послуги, які забезпечують зв'язок, а також виробляє мережеве обладнання і комп'ютерні системи як індивідуальним користувачам, так і організаціям. AT&T за всіма характеристиками є багатонаціональною корпорацією, яка представлена в 200 країнах світу. AT&T, як й інші європейські телекомунікаційні компанії, прагнуть проводити глобальну стратегію, яка забезпечує якісне та ефективне надання товарів та послуг споживачам. Стратегія партнерських відносин AT&T базується на необхідності швидко вивчити та використати нові технології, життєво необхідні для успішної роботи в діловому середовищі, що швидко змінюється. Причому, багато нововведень в галузі знаходяться за межами традиційної компетенції корпорації. AT&T розробила стратегію, яка поєднує внутрішню систему науково-дослідницьких розробок, зовнішню систему партнерських відносин, інтенсивних інвестицій в цільові ринки і спільних підприємств з місцевими посередниками і дистрибуторами.

Деякі стратегічні альянсів, в яких AT&T приймає участь з метою вдосконалення своєї компетенції в нових технологіях, наведено в таблиці 1.

Серед партнерів AT&T була також і фірма Olivetti, але спільне підприємство було невдалим. Причиною невдачі була нездатність партнерів подолати культурні й організаційні відмінності. За умовами угоди AT&T відповідає за технологію, а Olivetti – за маркетинг. Але технологічні новинки вводилися з відставанням в основному через партнерство AT&T з Philips, який

конкурував з Olivetti. Однак навіть ця невдача багато чому навчила AT&T. Компанія отримала досвід взаємодії з великою європейською державною корпорацією, досвід управління якої взаємопов'язаними партнерськими угодами з учасниками одного й того самого ринку.

Таблиця – Стратегічні альянси компанії AT&T

Партнер	Технологія	Мета співробітництва
Mitsubishi	Чіп на основі арсеніду галію	Збільшення збуту в Японії шляхом використання нових напівпровідникових технологій
Ialtel	Телекомунікації	Розширення присутності на європейському ринку
NV Philips	Селекторні системи	Доступ до нового ринку і нової технології (підприємство придбали в 1990 р.)
Mannesmann	Мікрохвильове радіо й сотові телефони	Стати постачальником німецької фірми
LG	Волоконна оптика і електричні комунікації	Вихід на азійський ринок, угода про спільне використання нової технології
Telefonica	Телекомунікації й інтегральні схеми	Розширення виробництва і маркетингу в Європі

Історія AT&T дозволяє зробити декілька важливих висновків відносно розробки європейської стратегії:

- Європейський ринок представляє собою одну з сфер діяльності багатьох великих компаній. Досвід і знання, отримані на інших ринках, можуть допомогти компанії укріпити своє положення й на ринку ЄС. У зв'язку з послабленням державного контролю цієї галузі AT&T може разом з європейськими компаніями використовувати можливості європейського ринку телекомунікацій.

- Спільні підприємства і стратегічні альянси можуть укріпити положення компанії за декількома параметрами. Партнерства AT&T дають приклади альянсів, що спрямовані на освоєння нової технології, отримання доступу на нові ринки, спільного використання партнерами нових можливостей даного ринку.

- Встановлення нових зв'язків в рамках однієї галузі можуть привести до конфлікту з іншими партнерами даної компанії. Тому під час вирішення питання про новий стратегічний альянс слід розглянути його можливий вплив на існуючі партнерські відносини компанії.

- На ринках зі швидкими технологічними змінами одна корпорація не може бути спеціалістом у всіх напрямках розвитку бізнесу. Тому важливо встановлення партнерських відносин з фірмами, які займаються суміжними технологіями, щоб спільне використання знань, технології і ринку укріпили конкуренто-спроможність партнерів.

Отже, AT&T продовжує шукати нові можливості партнерських відносин в Європі.

Питання для обговорення:

1. Як складна мережа спільних підприємств та стратегічних партнерів дозволяє компанії AT&T збільшити свою конкуренто-спроможність на європейському ринку?

2. Які особливості розробки європейської стратегії компанії AT&T?

Ситуаційне завдання 6

«Лібералізація європейського автомобільного ринку»

Автомобільній галузі в Європі завжди вдавалося отримати захист держави у вигляді національних квот імпорту, добровільних обмежень експорту. Протекціонізм європейського автомобілебудування пояснювався ще й тим, що в цій галузі зосереджена велика кількість робочих місць, що для великих європейських країн має велике значення для загальної економічної ситуації. Працівники цих підприємств добре організовані і здатні на політичні дії на свій захист. Лібералізація цієї галузі повинна була викликати опір Франції й Італії, оскільки їх виробники страждають більше за всіх.

Дослідження показують, що в 90-ті рр. XX ст. європейські автобудівники, як в сегменті масових автомобілів, так й у сегменті спеціалізованих, поступалися іноземним конкурентам у продуктивності та якості. Не зважаючи на це, в липні 1991 р. Єврокомісія і японське Міністерство зовнішньої торгівлі оголосило про угоду, яка заміняла двосторонні домовленості Японії з країнами-членами ЄС. Хоча єдина угода зберігає деякі заборонені зони, вона була більш ліберальною, ніж попередні двосторонні домовленості. Ця угода, наприклад, в чотири рази збільшила кількість японських автомобілів, які дозволено ввозити до Італії, і подвоїла квоту імпорту до Франції.

Лібералізацію звичайно пояснюють змінами, які відбуваються в уподобаннях діючих осіб ринку – або державних органів і політиків, що приймають рішення, або громадських організацій, які відображують настрої населення країни чи даної галузі. Жодна з цих причин не може пояснити зміну в зовнішньоторговельній політиці ЄС щодо автомобільної галузі у 90-х рр. XX ст. Всі європейські виробники, за винятком Daimler-Benz, BMW та Porsche, підтримували політику суворого контролю імпорту з Японії. Немає свідочств й про зміни поглядів європейських політиків на це питання.

Питання для обговорення:

1. Існує думка, що лібералізація автомобільної галузі у 90-х рр. XX ст. пояснюється самим процесом європейської інтеграції. Які аргументи можна навести на її підтримку?

2. Проаналізуйте причини лібералізації в автомобільній галузі Європи.

Ситуаційне завдання 7

«Політика Євросоюзу в галузі аграрних субсидій»

ЄС прийняв Єдину сільськогосподарську політику (або ЄСП), згідно з якою країнам-членам Євросоюзу заборонено купувати продовольство за межами ЄС дешевше, щоб зберегти високу вартість продовольчого кошика й забезпечити захист європейських виробників від конкурентів ззовні. Крім того, сільськогосподарський бюджет ЄСП збирається з податкових відрахувань усіх країн і становить майже половину бюджету ЄС.

Окрема тема в сільськогосподарській політиці Євросоюзу – це аграрні субсидії. Особливість цієї політики полягає в тому, що Євросоюз з метою «підвищення конкурентоспроможності» розподіляє ці гроші насамперед країнам з найбільш інтенсивним і розвиненим сільським господарством, тобто насамперед

Німеччині, Франції, Голландії й Іспанії. Інші одержують набагато менше. Зокрема, латиський фермер одержує дотацій у шість разів менше, ніж його голландський колега. Підраховано, що навіть у Фінляндії, де рівень життя й субсидії фермерам вище, чим у Прибалтиці, після вступу в ЄС збанкрутувало більше п'яти тисяч фермерських господарств. Можна припустити, що з такою аграрною політикою країнам, що приєдналися в 2007 р. (Болгарії та Румунії), з їх відсталим сільським господарством розраховувати на євросубсидії не доводиться зовсім. Правда, фермерів зі Східної Європи, що розорилися, приймуть як дешеву робочу силу на Заході: ця можливість їм піднесена як «завоювання» від вступу в Євросоюз. З Литви за останні роки в Європу на заробітки тимчасово або на постійній основі виїхало близько 500 тис. чол. – це п'ята частина працездатного населення країни.

Питання для обговорення:

1. Як Ви вважаєте, чому можливе введення аграрних субсидій є не ефективним?
2. Назвіть позитивні та негативні сторони ЕСП.

Ситуація для обговорення 8 ***«ЄС проти норвезької сьомги»***

Єврокомісія обмежила імпорту до ЄС сьомги, яка була штучно вирощена. Єврокомісія прийняла це рішення, щоб захистити шотландські та ірландські рибні господарства. Більше за всіх від рішення Євросоюзу постраждала Норвегія, яка є світовим лідером з експорту цього товару: від продаж в Європі вона отримувала більш ніж 700 млн. євро. В результаті введення квот у 2005 р. норвежці зможуть поставити до ЄС лише 350 тис. т. сьомги – це на 30 тис. т. менше, ніж минулого року. Крім того, була введена мінімальна ціна (3 євро за 1 кг випрошеної риби) – дешевше зовнішні виробники не зможуть продавати сьомгу до країн ЄС. В 2004 р. середня ціна, за якою норвезька сьомга імпортувалася до ЄС, складала 2,7 євро за кілограм, тобто конкурентоспроможність норвезької сьомги на ринку країн ЄС зменшилася.

Разом з тим норвезькі виробники сьомги в ефективність подібних заходів не вірять: вони лише призведуть до маніпуляцій з мінімальною ціною постачань. Крім того, введені обмеження призведуть до зростання постачань до Євросоюзу переробленої риби і скорочення постачань сировини для фабрик ЄС. «Це буде серйозним викликом для самої європейської рибної промисловості», - заявив голова найбільшого норвезького експортера риби Leroy Seafood Уле Ерік Лерей. З ним згодний голова датського союзу виробників та експортерів риби Петер Бамбергер: «Тільки в Данії постраждає десять тисяч чоловік. Це катастрофа для нашої рибопереробної галузі».

Питання для обговорення:

1. Яка стаття Договору про ЄС регулює галузь рибальства країн-членів?
2. Чи було правильним, на Вашу думку, рішення про обмеження імпорту норвезької сьомги до ЄС? Поясніть.

Контрольні питання

1. Як спільна промислова політика взаємодіє з іншими спільними політиками ЄС?
2. Чи вплинув спільний ринок Спільноти на реструктуризацію та конкурентність європейської промисловості?
3. Яким чином ЄС допомагає малим і середнім підприємствам пристосуватися до умов єдиного ринку?
4. Окресліть основні завдання енергетичної політики ?
5. Як досягається енергетична безпека країн-членів ЄС?'
6. Назвіть основні види науково-дослідної діяльності Спільноти.
7. Чи є взаємозв'язок між єдиним ринком товарів і єдиним ринком транспортних послуг ЄС?
8. Дайте характеристику механізму управління спільною сільськогосподарською політикою ЄС.
9. Чи доцільно ЄС спиратися на світові ринки сільськогосподарських товарів, як він це робить щодо постачання енергоносіїв?
10. Чому потрібна спільна політика ЄС щодо збереження рибних ресурсів?
11. Як саме спільна політика ЄС щодо рибальства пов'язана з охороною довкілля ?

Тема 4

Політика Європейського Союзу щодо своїх громадян

План семінарського заняття:

1. Права громадян та їх захист
2. Спільна політика щодо захисту прав споживачів

Навчальні завдання:

- провести аналіз прав громадян країн, які є членами Європейського Союзу;
- дізнатися про складові Інституту громадянства Європейського Союзу, Хартію про основні права громадян ЄС;
- визначити порядок формування спільної політики ЄС стосовно захисту прав споживачів товарів і послуг;
- розглянути особливості маркування продукції, як одного з важливих методів досягнення більшої споживчої прозорості й забезпечення врівноваженої роботи на внутрішньому ринку ЄС.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове або усне опитування.

Ситуаційне завдання 1

«Демографічні проблеми сучасної Європи»

Країни ЄС намагаються з'ясувати причини падіння рівня народжуваності, а також знайти можливості для зміни цієї тенденції.

Спроби надихнути людей на репродуктивні подвиги не завжди вдавалися, навіть у часи фашизму. Муссоліні, наприклад, увів податок на холостяків, оголосивши «битву за народжуваність». Гітлер давав нагороди багатодітним матерям, що сприяли, на його думку, величі німецької раси. У наші дні ніхто не засуджує холостяків, не видає медалей за багатодітність. Уряди країн Європи намагаються знайти своє вирішення проблеми.

Падіння народжуваності викликає тривогу, оскільки за демографічною кризою випливає економічна. Чим менше молодих працівників, які платять за охорону здоров'я й пенсії, тем важче державі збалансувати свій бюджет. До 2050 р. на кожного європейця у віці від 65 років і вище буде доводитися не чотири, а дві людини працездатного віку. Європа намагається виступати в якості протизваги США, але американське населення росте набагато швидше. Якщо прогнози виправдаються, то США, де сьогодні живе на 160 мільйонів людей менше, чим у країнах ЄС, до 2050 р. зрівняються з Євросоюзом.

Ріст імміграції, теоретично, може виявитися виходом для Європи, однак, враховуючи сьогоdnішній суспільний клімат, багато вважають це політично небезпечним. Є ще один шлях: збільшити репродуктивний показник працездатного населення, втягуючи в нього більше людей і віддаляючи пенсійний вік. Правда, останнє чи навряд сподобається виборцям. Залишається створювати стимули для збільшення народжуваності. Багато європейських країн уже запроваджують у життя демографічну політику, в деяких з них більш яскраво виражене прагнення збільшити народжуваність.

Швеція робить більший упор на рівноправності чоловіків і жінок, ніж на бажанні збільшити рівень народжуваності й надає у випадку народження дитини комплексну підтримку у вигляді більш високих виплат матерям, вільного робочого графіка для обох батьків і допомоги по догляду за дитиною.

Франція пишається своєю загальновизнаною демографічною політикою, націленою на збільшення рівня народжуваності. Зокрема, державу стимулює родини з дітьми податковими пільгами й соціальними виплатами. Інші країни також виношують ідеї прямих виплат, що стимулюють народжуваність.

У Польщі, населення якої за останні шість років скоротилося на півмільйона людей, недавно схвалений закон, згідно з яким жінкам будуть платити за кожен народжену дитину.

В одному з міст Італії, населення якого до 2050 р. може скоротитися на третину, місцева влада запропонувала родинам виплати в сумі 10000 євро за кожне немовля.

Рівень народжуваності у Швеції й Франції може бути вищим, чим у більшості інших європейських країн. У той же час, незважаючи на турботу про матерів і дітей, шведи й французи поки не досягли показника 2,1 дитину на жінку, який необхідний для підтримки стабільного рівня чисельності населення. Невдані дослідження, проведені в Німеччині, вказують на те, що жінки в дійсності прагнуть мати по одній дитині, у той час як нормою часто вважається двоє дітей у родині. Крім того, з'ясувалося, що деякі щасливі, залишаючись бездітними.

Отже, поки неясно, наскільки ефективним є матеріальне стимулювання народжуваності. Відповідно одному з досліджень, збільшення соціальних виплат на чверть приводить до незначного росту числа немовлят – можливо, на 0,6%. Крім того, ще треба оцінити, наскільки діючими є щедрі виплати жінкам у період відпустки по догляду за дитиною й державні програми підтримки материнства й дитинства.

Питання для обговорення:

1. У чому полягають проблеми демографії в ЄС? До яких наслідків це може привести?
2. Які кроки вживають країни ЄС для поліпшення демографічної ситуації?
3. Які дії уряду країн ЄС необхідні для збільшення кількості працездатного населення?

Ситуаційне завдання 2

«Розширення прав жінок – важливий пріоритет політики ЄС»

З нагоди Міжнародного жіночого дня 8 березня, який 2008 р. проходив під гаслом «Жінки й чоловіки разом проти насильства над жінками та дівчатами», Комісар ЄС із питань зовнішньої політики та Європейської політики сусідства Беніта Фереро-Вальднер підтвердила відданість Єврокомісії політичним та фінансовим зобов'язанням у боротьбі за права жінок.

Європейський Союз прагне обговорювати питання гендерної рівності з країнами-партнерами та виносить гендерні питання на перший план у всіх своїх зовнішніх діях. Щороку майже 35% допомоги на розвиток від Єврокомісії витрачається на проекти, що мають вагоме гендерне спрямування.

Викорінення гендерного насильства – чіткий пріоритет політики ЄС щодо захисту прав людини у третіх країнах. Це підтвердило затвердження у грудні 2008 р. нових «Рекомендацій ЄС щодо боротьби з насильством над жінками та дівчатами і з усіма формами їхньої дискримінації». З допомогою цих рекомендацій Європейський Союз, у тісній співпраці з суспільними громадянськими організаціями і з захисниками прав жінок, має намір спонукати треті країни посилити боротьбу з безкарністю винуватців і сприяти захисту й реінтеграції жертв насильства. Це включатиме і захист від шкідливих традиційних практик – таких, як жіноче обрізання.

Також Європейська Комісія під патронатом принцеси Бельгії розпочала міжнародний конкурс дитячого малюнку на тему гендерної рівності, який закликає дітей з третіх країн виразити своє бачення цього поняття.

Питання для обговорення:

1. Наведіть приклади гендерної рівності, які зустрічаються в країнах

Європейського Союзу?

2. Які, на вашу думку, існують переваги та недоліки гендерної рівності?

3. Як ви вважаєте, чи вірно урівнювати в правах та можливостях чоловіків та жінок?

Ситуаційне завдання 3

«Сприяння мобільності та управління міграцією»

Ще з перших днів існування Європейського Співтовариства здатність громадян його країн-членів подорожувати у межах Співтовариства у справах, для навчання або відпочинку мало життєво важливе значення для сприяння міжнародній торгівлі та інвестиціям, поширенню знань про свої країни та заохочення економічних, соціальних і культурних контактів.

Мобільність громадян має величезну важливість для усіх партнерів ЄС. Однак нинішня візова політика та практика часто створюють справжні складнощі та перешкоди для законних поїздки. Довгі черги перед консульствами країн ЄС є очевидною перепоною, що перешкоджає в'їзду до ЄС. Чи то у справах, чи для навчання або туризму, наукових досліджень, конференцій представників громадянського суспільства чи навіть для проведення офіційних зустрічей на національному або місцевому рівнях урядування – здатність отримати короткострокові візи за розумний час і розумну ціну стане показником потужності Європейської політики сусідства (ЄПС). Посилена ЄПС вимагає серйозного вивчення питання, як зробити візові процедури меншою перепоною на шляху подорожей з країн-сусідів до ЄС (і навпаки), що здійснюються на законних підставах. Звичайно, цю проблему можна вирішити шляхом співпраці у боротьбі з незаконною міграцією, особливо морськими шляхами, протидії торгівлі людьми, ефективного управління кордоном, угод про реадмісію та ефективного механізму повернення нелегальних мігрантів, а також належних процедур обробки запитів щодо міжнародного захисту і надання притулку. Враховуючи тверді обіцянки країн ЄС працювати над цими передумовами, має виникнути можливість запропонувати дуже суттєве поліпшення візового режиму, а саме забезпечити простіші та швидші візові процедури для певних особливих категорій поїздки, зокрема для ділових, офіційних та навчальних, в той же час зміцнюючи спільні зусилля щодо боротьби з нелегальною міграцією.

Переговори щодо угод про спрощення візового режиму проводяться ЄС одночасно з угодами про реадмісію та, будучи розробленими спеціально для кожної третьої країни з урахуванням їхніх специфічних потреб, вони забезпечують спрощення процедур видачі віз для короткострокових поїздки, що здійснюються певними категоріями громадян. До цього також має відношення розвиток загальної ситуації в ЄС щодо візової політики, наприклад, переговори між країнами ЄС щодо створення Системи візової інформації, до якої будуть занесені біометричні параметри тих, хто звертається за візами, що дозволить здійснювати обмін візовою інформацією між країнами ЄС. Також, Європейська Комісія запропонувала ще декілька видів співпраці між державами ЄС, у тому числі створення спільних візових центрів, які б суттєво спростили прийом заявок на отримання віз в країнах, на які поширюється ЄПС.

Усвідомлюючи потребу в зваженому підході та розвитку діалогу щодо міграції та візових питань, передбачених Планами дій ЄПС, Європейський Союз прагне розпочати переговори про реадмісію та спрощення візового режиму з кожною країною-сусідом, з якою укладено План дій, негайно після виконання необхідних передумов.

Питання для обговорення:

1. Які наслідки можуть бути після спрощеного візового режиму?
2. Як ви вважаєте, як це вплине на нелегальну міграцію?
3. Проаналізуйте, яким чином вплине приплив певними категоріями громадян на економічну ситуацію країн-сусідів ЄС?

Контрольні питання

1. Які переваги та недоліки має європейська інтеграція для громадян країн-членів ЄС?
2. Чи створюють спільні політики держав Спільноти права для своїх громадян та чи передбачають їх захист при цьому?
3. Як можуть громадяни ЄС захищати свої права?
4. Чи існує в умовах спільного ринку потреба в захисті прав споживачів?
5. Окресліть відповідні обов'язки країн та інституцій Спільноти при виникненні загроз здоров'ю громадян.
6. Як відбувається інформування споживачів?
7. Дайте характеристику охорони здоров'я та фізичної безпеки громадян ЄС.
8. Як здійснюється захист економічних та правових інтересів громадян Спільноти?

Тема 5

Горизонтальні політики Європейського Союзу

План семінарського заняття

1. Регіональна політика
2. Соціальна політика
3. Податкова політика
4. Політика щодо конкуренції
5. Політика стосовно довкілля

Навчальні завдання:

- розглянути історію розвитку регіональної політики ЄС, її цілі та завдання, принципи та чинники;
- окреслити цілі та завдання структурних фондів ЄС, сферу застосування їх ресурсів;

- дослідити процес координації національних та спільних політик щодо регіонального розвитку;
- визначити Правила надання регіональної допомоги;
- дізнатися про особливості регулювання соціальної політики і політики зайнятості ЄС, Хартію основних прав робітників Спільноти;
- розглянути Спільні політики щодо освіти та навчання, щодо поліпшення умов життя та праці;
- проаналізувати застереження щодо податкової гармонізації ЄС, введення та дотримання правила фіскального нейтралітету в торгівлі Спільноти;
- окреслити засади європейської спільної політики щодо конкуренції, її перспективи, проблеми та напрями реалізації;
- визначити особливості, засади та принципи спільної політики стосовно довкілля, розглянути особливості захисту флори та фауни в Європі, проблеми управління відходами у ЄС.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове опитування;
- 4) усне опитування.

Ситуаційне завдання 1

«Роль культурної політики Європейського Союзу у процесі європейського будівництва»

Ідея «об'єднання Європи» від самого початку передбачала і взаємовплив культур але культура розглядалася як «додаток» до проблем економічних, політичних, оборонних тощо. Проте нинішній етап євроінтеграції ґрунтується на ідеї, що культура не просто ще одна сфера, охоплена інтеграційним процесом, а найважливіший чинник розв'язання економічних і політичних проблем та навіть можлива альтернатива у виборі варіантів майбутнього європейського розвитку.

Донедавна найвищим шаблоном формування культурної політики був державний. У цивілізованому демократичному світі основними цілями культурної політики держави є: забезпечення умов для вільного творчого розвитку; ефективні гарантії свободи слова й друку; вільний доступ усіх громадян до культурних надбань; підтримка національних культур та особливо культур меншин; захист історичної й культурної спадщини, а також особлива (протекціоністська) політика держави щодо власної національної культури, якщо вона не перешкоджає згаданим фундаментальним цілям. Культурна політика наддержавних утворень, як-то Євросоюзу, багато в чому ґрунтуючись на тих самих принципах, що й культурна політика окремих держав, усе-таки істотно різниться. Європейська політика у сфері культури яка має справу зі значно більшим культурним розмаїттям, повинна зосереджуватися насамперед на координаційних аспектах на

основі пошуку найприйнятніших для всіх національних культур форм співпраці та єдиних інтегративних підходів.

У ЄС немає єдиного громадянства, мови й однорідної культури. Зокрема, такий важливий параметр сучасної держави, як її кордони, постійно зазнає змін. Більше того, є перспектива, що вони радикально змінюватимуться й у майбутньому. Це наводить на думку, що форма Євросоюзу ніколи не буде остаточною. Розбудова загально-європейської ідентичності передбачає й певну національну інтеграцію. Адже, крім спільної території, культурних традицій і релігії, як критеріїв єдності, вирізняють спільну мову й самоназву.

Розуміння ролі культури й потреби культурної інтеграції (або, згідно з прийнятою в Європі термінологією, «культурного виміру євробудівництва») зростає водночас із зміщенням пріоритетів суспільного розвитку з економічних на соціально-культурні. Одна з причин такого зміщення лежить у прагматичній площині: в Європі культуру стали розглядати як ефективний засіб розв'язання інших, «позакультурних», проблем – технологічних, соціальних, політичних. Інша причина протилежна першій: культура на очах стає панівною політичною релігією. Нарешті дедалі більше політиків, що стикаються з труднощами в розв'язанні економічних, митних і фінансових проблем євроінтеграції, доходять висновку: нині Єдина Європа може й повинна будуватися на спільній для всіх її учасників культурній політиці.

У Європейському співтоваристві вже чимало зроблено для створення єдиного загальноєвропейського культурного ринку. Так, єдиний загальноєвропейський ринок – це міжнародна кооперація й поділ праці, це ринок «робочої сили», це зняття митних бар'єрів у культурних обмінах, це єдина податкова система тощо. Єдиний загальноєвропейський ринок культури сприяє, зокрема, й таким процесам: замість безлічі малопотужних національних кінематографій – загальноєвропейський кінематограф, що оперативно інтегрує й перерозподіляє кіноресурси (фільм кожної країни не втрачає своєї «національної прописки», але робиться надбанням усієї Європи завдяки обов'язковому дубляжу європейськими мовами або титрам англійською). Проблеми від'їзду багатьох митців за кордон у Єдиній Європі не існує. Змішані міжнаціональні театральні групи або симфонічні оркестри, художні зв'язки ставлять, скажімо, француза в становище водночас і французького, і загальноєвропейського діяча культури. Це і є матеріалізація «єдиного культурного простору».

Культурна європейська інтеграція – це й кроки до єдиних загальноєвропейських бібліотечних, архівних, музейних фондів. Загальноєвропейські електронні каталоги багаторазово розширюють та інтенсифікують континентальний обіг культурних цінностей, роблять скарби Європи доступнішими для всіх європейців.

Програми культурної інтеграції Європи передбачають створення уніфікованих загальноєвропейських підручників з історії, географії, літератури й мистецтва, посібники з природничих наук. При цьому кожна країна має змогу доповнювати навчальні програми й посібники на власний розсуд. Це надає широкі можливості для інтеграції національної і європейської свідомості, розширює систему цінностей, які засвоюються молоддю.

Жодна європейська країна, звісно, не відмовляється від власної національної культурної політики. Питання про якийсь загально-європейський регулювальний орган з питань культури навіть не порушується. Але робляться кроки для здійснення постійного моніторингу всіх культурних починань у Єдиній Європі. Сформовані наукові й інформаційні центри європейської культури, які створюють умови для координації національних європейських культурних політик. При цьому виникнення уніфікованої загальноєвропейської культурної політики в недалекому майбутньому не передбачається. У Європі відбуваються й зворотні процеси посилення культурного регіоналізму та урізноманітнення культурних стратегій, збільшення кількості «моделей» організації культури. Критикується намір деяких національних столиць стати «столицею загальноєвропейської культури».

Культурна політика Євросоюзу має подвійну мету: захист різноманітності багатств і турботу про їхнє взаємне пізнання, розвиток і сприйняття. ЄС трактує культурні питання як сферу національної суверенності й тому не прагне ані уніфікації, ані впровадження спільного законодавства, що регулює культурну політику. ЄС долучається лише до культурних проєктів, які перевищують можливості й компетенцію різних держав. Отже, попри всю свою різноманітність європейські культури мають дуже багато спільного, бо ґрунтуються на схожих світоглядних засадах.

Питання для обговорення:

1. Як на вашу думку буде вирішуватися питання державної мови в єдиній європейській культурі?
2. На протигвагу наведених позитивних наслідків єдиної європейської культури наведіть приклади негативних наслідків від впровадження єдиної європейської культури.
3. Висловіть свою думку щодо доцільності введення єдиної європейської культури.

Ситуаційне завдання 2 ***«Електронна комерція в ЄС»***

Електронна комерція стрімко завойовує популярність не тільки в США, але в Європі. Для розуміння електронного бізнесу важливо чітко визначити модель бізнесу, яка лежить в його основі.

Всі організації, що працюють на сучасному ринку, можна поділити на:

1. Традиційні (brick-and-mortar), які діють на реальному, фізичному ринку і не звертаються до електронної комерції або до електронного бізнесу, якщо їх до цього не примушують певні обставини, зокрема більш жорстка конкуренція; використання нових технологій конкурентами, споживачами, партнерами; бажання вийти на новий сегмент споживачів, які користуються Інтернетом; прагнення збільшити обсяг продажу теперішнім клієнтам, використовуючи цей новий канал; прагнення збільшити витрати і т.п.
2. Так звані «Click-and-mortar» компанії, які частину своєї діяльності здійснюють через Інтернет. Під час розглядання діяльності таких компаній дуже важливо визначити, що їм дає використання електронного маркетингу –

зменшення витрат, розширення споживчої бази і т.п. Компанії цієї групи можна поділити на декілька категорій залежно від причин і цілей використання електронного бізнесу:

- компанії, які прагнуть отримати додатковий прибуток від продажу фізичних (жорстких) або цифрових (м'яких) товарів та послуг;
- компанії, які прагнуть зменшити витрати;
- компанії, які прагнуть створити або посилити свої торговельні марки.

3. «Click-only» компанії, які існують лише в Інтернет та використовують виключно електронні моделі організації бізнесу.

Електронна комерція в Європі відстає від аналогічного бізнесу в США на 1-2 роки. Система електронної комерції в Європі відрізняється від американської. По-перше, технічні та культурні системи, що використовуються, більше розрізнені та різноманітні, ніж в США; в Європі більше мовних відмінностей, різні системи платежів, навіть схеми використання кредитних карт. Але, після виходу на цей ринок європейці використовують вже більш передові технології.

Незважаючи на всі вигоди, електронна комерція в ЄС поки слабо розвинута. Більшість сайтів компаній виконують чисто інформаційні або маркетингові функції. Стурбованість темпами розвитку електронного бізнесу в Європі призвела до розробки документа «Європейські ініціативи з розвитку електронної комерції». Програма складається з кроків по укладанню домовленостей як між країнами ЄС, так і в глобальному масштабі з питань безпеки інформації, що передається, захисту інтелектуальної власності, прозорості оподаткування і т.п. Другим завданням програми є створення спеціальних центрів розповсюдження передового досвіду в цій області. Важливим кроком в цьому напрямку є забезпечення доступу до всесвітньої мережі підприємствам малого та середнього бізнесу. Підписаний в рамках цієї програми 100 підприємствами, торговельними організаціями і місцевими органами влади меморандум передбачає створення стандартної архітектури інформаційних мереж, нормативів маркетингу товарів та інформації, обмін законодавчими документами, що регулюють дану галузь, системами платежів.

Питання для обговорення:

1. Які типи компаній найбільш ефективно можуть діяти в умовах сучасного європейського ринку: чисто електронні або ті, що поєднують роботу як на фізичному, так і електронному ринку. Наведіть аргументи.

2. Якими, на ваш погляд, є необхідні передумови для розвитку електронного бізнесу в Європі?

Контрольні питання

1. В чому полягає потреба ЄС в спільній регіональній політиці?
2. Визначте цілі та методи структурних фондів Спільноти.
3. Чому необхідна спільна соціальна політика у ЄС?
4. Яке значення має фіскальний нейтралітет на спільному ринку ЄС?
5. Для чого на території Спільноти запровадили податок на додану вартість?
6. Окресліть потребу в гармонізації прямого оподаткування у

країнах-членах ЄС.

7. Чому у Європейському Союзі потрібна спільна політика щодо конкуренції?

8. Яка роль Комісії в спільній політиці стосовно конкуренції?

9. Як ЄС намагається запобігти пануванню деяких компаній на його внутрішньому ринку?

10. Прокоментуйте зусилля ЄС по захисту довкілля.

Тема 6

Зовнішня політика Європейського Союзу

План семінарського заняття:

1. Політика ЄС у сфері торгівлі
2. Політика допомоги з розвитку
3. Зовнішні відносини та зовнішня політика ЄС

Навчальні завдання:

- визначити сутність та принципи Спільної торговельної політики Європейського Співтовариства;
- розглянути Митний союз, як основу формування єдиної зовнішньоторговельної політики;
- дослідити міжнародну торговельну політику ЄС;
- окреслити особливості, цілі та інструменти політики допомоги з розвитку;
- проаналізувати Угоди про асоціацію між ЄС та іншими країнами, особливості взаємодії з країнам, що не асоційовані з ЄС;
- охарактеризувати зовнішні відносини Європейського Союзу, як впровадження торговельної політики та політики допомоги з розвитку Спільноти;
- розглянути спільні економічні й політичні інтереси країн Європейського Союзу в рамках міжнародних організацій.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове або усне опитування;
- 4) контрольна робота.

Ситуаційне завдання 1

«ЄС та китайський текстиль»

В січні 2005 р. вийшов термін Домовленості щодо текстилю і тканин, прийнятого у 1995 р. (одночасно із створенням СОТ) США, Канадою, Євросоюзом та Норвегією, щоб обмежити квотами текстильний експорт з країн, що розвиваються, зокрема з Китаю. Ця домовленість була задумана як перехід від старої Домовленості щодо тканин, прийнятої розвинутими країнами в 1974 р. для захисту своїх виробників від бурхливого зростання текстильного експорту країн, що розвиваються, до повністю лібералізованого і вільного від будь-яких обмежень світового ринку текстилю.

З початку 2005 р. з Марселя, Генуї та інших великих портів по Євросоюзу потекли фури, навантажені китайським одягом. Навіть з націнками одяг продавався за невиданими в Європі цінами – майже задарма. Недивно, що він швидко знайшов свого покупця. Європейці, що втомилися від зростання цін і падіння рівня життя, з ентузіазмом поновлювали свій гардероб.

Європейські текстильники неодноразово зверталися до Єврокомісії з проханням стримати безконтрольний потік китайських товарів, які наповнили Європу, і запровадити квоти. Підстави для цього були досить серйозними. З початку року експорт китайського текстилю до країн ЄС збільшився на 400%, в результаті ціни на європейських ринках помітно впали, а місцеві виробники почали розорюватися. Однак запровадження квот прямо протирічило ліберальному духу нової Єврокомісії, яка була створена для проведення ліберальних економічних реформ в ЄС, й політиці жорстких реформ, які вона має намір проводити в ЄС. Їй без того недобра економічна ситуація в «старих» країнах ЄС значно погіршилася через дешевий китайський експорт. Місцеві виробники, щоб якось утриматися на поверхні, стали різко скорочувати витрати: звільняти робітників, скорочувати зарплатню та збільшувати робочий день. Безробіття в текстильній та взуттєвій галузях ЄС різко підскочило.

В ЄС, насправді, в запасі залишався єдиний засіб втримання китайського експорту. Наприкінці 90-х рр. XX ст. Євросоюз та США підписали свої власні домовленості з Китаєм щодо експорту товарів з цієї країни, які були прийняті як умова для прийняття Китаю до СОТ. За цими домовленостями Євросоюз і США мають право квотувати будь-які з 91 найменувань товарів ще протягом трьох років після закінчення строку основної домовленості, якщо, на їх думку, поява на ринку цих товарів викличе які-небудь проблеми для місцевих виробників. Нижня межа квот складає 7,5%, тобто китайці мають право щороку збільшувати експорт своїх товарів якнайменше на 7,5% від існуючого рівня. Американці запровадили квоти на більшу частину текстилю значно раніше.

Вірно оцінивши ситуацію, в Єврокомісії вирішили, що настав час піти назустріч місцевому бізнесу й споживачам. На початку червня 2005 р. Євросоюзу вдалося домовитися з Китаєм про обмеження текстильного імпорту з цієї країни до 2008 р.: це обмеження зростання експорту десяти найменувань текстилю (з 35 існуючих) на 10% на рік, тобто навіть в цьому обмеженому просторі ринок не зміг утриматися на рівні 7,5%. Але свято закінчилося дуже швидко. Китайці радикально зменшили ціни на одяг місцевих виробників. Речі, вироблені у Франції або Італії, здавалися тепер дуже дорогими. Вони припинили продаватися або

уходили за безцінок. Малим компаніям було найгірше – більшість просто не могла зрозуміти, чому китайські товари наводнили ринок. На думку ідеологів європейських реформ, ЄС треба просто визнати, що в цій галузі його економіка абсолютно неконкурентоспроможна порівняно з китайськими виробниками.

Проте європейські промисловики вважають, що й після 2008 р. в них залишаються інструменти для боротьби з потоком китайських товарів. Наприклад, звернення до СОТ зі скаргою на китайський демпінг та схожі прийоми. До європейських текстильників приєдналися виробники взуття. Вони не тільки звернулися до Єврокомісії з вимогою вжити заходів проти зростання китайського експорту взуття, який з початку року зріс на 700%, але й провели велику демонстрацію в Брюсселі. Побоюючись революції, за дорученням Єврокомісії була подана відповідна скарга до СОТ.

Питання для обговорення:

1. Що спонукало Євросоюз на запровадження квот на імпорт?
2. Що очікує європейських виробників одягу та взуття з приходом на євrorинок дешевих китайських товарів?
3. Який вихід з ситуації, що склалася, можна запропонувати?
4. Чи завжди є доречним проведення реформ з лібералізації економіки будь-якою ціною?

Ситуаційне завдання 2

«ЄС вимагає від Китаю зміни торговельних практик»

Євросоюз і США натискають на Китай, вимагаючи змінити існуючі торговельні практики, вжити заходи по боротьбі з підробками й відпустити курс юаню, передає агентство Reuters. Голова ЄС Жозе Мануел Баррозу відзначив, що торговельне співробітництво з Китаєм має ключове значення для світової економіки. В 2009 р. торговельні операції між країнами ЄС і Китаєм склали 327 млрд. євро. Завдяки операціям з Китаєм в 2009 р. торговельний дефіцит ЄС скоротився до 133,1 млрд. євро в порівнянні з 169,5 млрд. в 2008 р.

5 жовтня 2010 р. канцлер Німеччини Ангела Меркель зустрілася із прем'єром Держради КНР Вень Цзябао і пообіцяла добитися визнання за Китаєм статусу «країни з ринковою економікою» до 2016р., що забезпечить захист від антидемпінгових штрафів. Європейський комісар по торгівлі Карел де Гюхт заявив, що дострокове присвоєння статусу можливо в тому випадку, якщо Китай виконає ряд вимог, зокрема, забезпечить доступ на внутрішній ринок, гарантує захист інтелектуальної власності й перегляне курс національної валюти. Представники ЄС призвали КНР припинити штучне стримування росту курсу юаню, однак, Вень Цзябао повторив, що політика Пекіна спрямована на забезпечення стабільності національної валюти. Даний діалог відбувається на тлі наростаючої погрози «валютних воєн», коли найбільші промислові держави, США і Японія, навмисно девальвують свою валюту, а країни з економікою, що розвивається, Бразилія й Південна Корея, обмежують приплив іноземного капіталу.

Генеральний секретар Торгово-промислової палати Євросоюзу Арнальдо Абузіні вважає, що ЄС слід змусити Пекін вжити заходів по боротьбі з

підробками: «Вони знецінюють наш бізнес, і ЄС може відповісти введенням режиму ембарго». ЄС уже ввів ряд антидемпінгових мита, зокрема, на вироблене в Китаї скловолокно, використовуване в машинобудуванні, виробництво вітряних турбін і бездротових модемів. Провідний економіст організації Bussiness Europe Марко Стокер, навпаки, стверджує, що Європа повинна втриматися від введення торговельних санкцій.

Китай, безсумнівно, виграс від відновлення економіки країн єврозони, одержавши можливість збільшити поставки дешевої сировини для промислового виробництва й товарів широкого вжитку. Позиції країн ЄС розходяться через власні інтереси. Великобританія й Швеція відкриті для вільної торгівлі, у той час як Франція, Італія й Німеччина захищають внутрішній ринок від іноземної конкуренції.

Питання для обговорення:

1. Наведіть позитивні та негативні чинники змінити існуючих торговельних практик як для Китаю, так і для ЄС.
2. Обгрунтуйте необхідність вжиття заходів по боротьбі з підробками.
3. Охарактеризуйте позиції країн ЄС щодо введення торговельних санкцій проти Китаю.

Ситуаційне завдання 3 ***«Європейські роздрібні мережі»***

В секторі роздрібно́ї торгівлі продуктами харчування в Європі бурхливо йде процес консолідації бізнесу. За даними дослідження компанії McKinsey, кількість злиттів з 1994 до 1998 рр. зросла у 4 рази. Але порівняно з американською галуззю європейці тільки на початку шляху. Найбільші 5 компаній США мають 35% ринку, та ж сама кількість найбільших європейських компаній володіє тільки 26% свого ринку. На початку 90-х рр. XX ст. більшість мереж європейської роздрібно́ї торгівлі продуктами харчування будувалася за національними схемами. В 1990-1994 рр. компанії 90% свого зростання здійснювали в межах місцевого ринку, а в наступні 4 роки майже 50% зростання прийшло на міжнародні злиття та об'єднання. Смаки споживачів США більш однорідні, ніж в Європі, тому європейським компаніям важче реалізовувати переваги, які надає масштаб бізнесу.

Існує два можливих шляхи розвитку європейських роздрібних компаній: 1) формування загальноєвропейської ліги чемпіонів – групи сильних загальноєвропейських роздрібних мереж; 2) утворення сильних регіональних компаній.

Якщо подивитися на галузь, то видно, що консолідація бізнесу, в тому числі за рахунок міжнародних об'єднань, швидше йде на насичених ринках. Прикладом можуть служити такі мережі як METRO в Німеччині чи Casino у Франції. Їх сте́ля готівки відповідає лише 30% їх капіталізації. У Великій Британії, навпаки, місцеві мережі Safeway, Sainsbury вже не мають такого стимулу зростання, оскільки їх теперішні результати майже повністю відповідають ринковій вартості цих компаній. Це робить їх привабливими об'єктами для купівлі іншими компаніями. Тиск посилюється за рахунок так званого чинника «Wal-

Mart». Ця американська мережа показала своїми придбаннями німецьких Wertkauf у 1997 р. та Interspar у 1998 р., а потім британської ASDA у 1999 р., що вона в Європі всерйоз і надовго. Французи говорять, що саме це підштовхнуло Carrefour та Promodes оголосити про об'єднання.

Але більшість злиттів європейці здійснюють у себе вдома, де економію від масштабу легше швидко реалізувати. Об'єднання логістичних мереж та зменшення витрат на інформацію і адміністративних витрати дає миттєві результати у вигляді приросту 1-2% збуту. Крім того в межах однієї країни легше створити споживчу цінність за рахунок передавання ноу-хау від покупця до компанії, яку купують. Це може бути вдалий та популярний у покупців формат магазину, марочна або асортиментна політика.

Під час міжнародних злиттів і об'єднань сумісність в інформаційних системах, логістиці відмічають тільки в 20% випадків, що ускладнює успішний та швидкий розвиток консолідації. Крім того, існують розбіжності в стилях управління, законодавчій базі та поведінці споживачів. Наприклад, Wal-Mart дуже важко встановлював свій американський стиль управління серед співробітників, котрі є членами німецьких профспілок, що забороняли їм носити значки з іменами або привітаннями. Британська мережа Tesco Після виходу на французький ринок важко долала негативний стереотип відносно британської їжі. В умовах відокремлених роздрібних підприємств виробники виграють за рахунок різниці в цінах. З іншого боку міжнародні компанії отримують вигоди від розширення асортименту завдяки розширенню закупівельної бази. Вони також отримують доступ до нових знань і досвіду в роботі зі споживачами.

Для успішної роботи міжнародних компаній потрібний управлінський талант особливого роду. Таких менеджерів треба знайти, навчити й утримати в компанії. З іншого боку міжнародні компанії можуть більше запропонувати талановитим менеджерам щодо кар'єрного зростання та перспектив.

Питання для обговорення:

1. Як йшов процес консолідації бізнесу в секторі роздрібної торгівлі продуктами харчування в Європі?

2. За яким сценарієм, на Вашу думку, піде розвиток галузі європейських роздрібних мереж. Наведіть аргументи.

Ситуаційне завдання 4

«Євросоюз приймає нові правила маркування»

Дискусія про те, яку інформацію слід указувати на упакуванні продуктів харчування, почалася в ЄС більш трьох років тому. Європарламент дійшов згоди й прийняв нові правила маркування продуктів харчування. Німецький депутат Європарламенту Ренаті Зоммер, спілкуючись із журналістами, сказала, що на те, щоб досягти домовленості із приводу інформації на упакуванні продуктів харчування, треба було більше часу, чим на проробку будь-якого іншого питання: тільки виправлень було подано близько 3000.

Депутатам Європарламенту довелося зіштовхнутися із просуванням своїх інтересів з боку як виробників, так і інших зацікавлених груп: свою думку висловлювали виробники жувальної гумки, молочні комбінати, об'єднання

споживачів і пацієнтів. Але найбільше активно лобіювали свої інтереси харчова промисловість і об'єднання споживачів.

Основне питання впиралося в те, чи повинні дані, вказані на упакуванні, якимось чином попереджати споживачів або просто надавати інформацію, на підставі якої кожний сам ухвалить рішення. Це питання, зокрема, вилилося в дискусію із приводу «продовольчого світлофора», тобто чи постачати продукти етикетками червоного, жовтого або зеленого кольори залежно від того, скільки вони містять жирів, насичених жирних кислот, солі й цукру. Споживачі, орієнтуючись на колір етикетки, вирішували, наскільки корисний «продукт для здоров'я». Чим більше живильних речовин у продукті відзначені зеленим, тем корисніше він для здоров'я, і відповідно продукти із червоною етикеткою менш корисні.

Європарламент вирішив не робити «продовольчий світлофор» обов'язковим, залишивши його разом із системою маркування GDA у списку добровільних можливостей. Обов'язкова на упакуванні інформація про енергетичну цінність або вміст живильних речовин в 100 гр. або 100 мл. продукту.

З винесених на обговорення пропозицій дуже активно обговорювалося питання про те, якого розміру повинне бути маркування. У результаті прийшли до того, що невеликі букви повинні бути як мінімум 1,2 мм., на упакуванні невеликих розмірів 0,9 мм. Для підприємств харчової промисловості встановлення мінімальних розмірів написів може обернутися додатковими видатками, особливо якщо інформація на упакуванні дається кількома мовами. При розмірі букв 1,2 мм. інформація кількома мовами може не поміститися на упакуванні та доведеться робити різне упакування для споживачів, що говорять на різних мовах.

На думку єврокомісара по охороні здоров'я й захисту споживачів Джона Даллі, найважливішими пунктами постанови є встановлення мінімальних розмірів тексту й обов'язкова інформація про втримування живильних речовин і алергенів. У той же час Даллі не згодний з тим, що нова постанова не зобов'язує виробників подавати інформацію про вміст енергії й живильних речовинах на власній стороні упакування й що ця інформація не є обов'язковою для алкоголю.

Питання для обговорення:

1. У чому полягають нові правила маркування продуктів харчування, прийняті Європарламентом?
2. Чи спричинять за собою, на Вашу думку, нові правила зростання цін на продукти харчування?

Ситуаційне завдання 5 ***«Європейська політика сусідства»***

Європейська політика сусідства (ЄПС) являє собою новий підхід Європейського Союзу до сусідніх країн з метою зміцнення відносин між ЄС і країнами-сусідами ЄС та співробітництва по створенню зони безпеки й добробуту, «кільця дружніх країн» на кордонах Європейського Союзу. Проте Європейська політика сусідства не надає країнам-партнерам перспективи приєднання до Європейського Союзу, лише пропонує привілейовані відносини з ЄС і сприяння в досягненні цілей у різних сферах співробітництва.

ЄПС адресована нинішнім сусідам ЄС, а також тим, хто став ближче до ЄС у результаті розширення. В сферу Європейської політики сусідства включені такі країни: у Східній Європі – Україна, Білорусь і Молдова; на Південному Кавказі – Вірменія, Азербайджан і Грузія; у Середземноморському регіоні – Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Сирія, Туніс, а також Палестинська Автономія. Стратегічне партнерство ЄС з Російською Федерацією здійснюється шляхом створення чотирьох загальних просторів відповідно до рішень Санкт-Петербурзького саміту 2003 р.

Для кожного партнера розроблений індивідуалізований план дій, де визначений шлях уперед на наступні 3-5 років. ЄПС також покликано надати країнам-сусідам ЄС можливість більш тісного співробітництва з ЄС в області політики, безпеки, економіки й культури. Плани Дій містять ряд пріоритетних цілей, виконання яких є найважливішим елементом відносин ЄС із партнерами:

- політичний діалог – припускає питання зовнішньої політики й політики безпеки, включаючи регіональні й міжнародні питання, запобігання конфліктів і врегулювання криз, а також загальні загрози безпеки (тероризм, поширення зброї масового знищення, незаконний експорт наркотиків і зброї, регіональні конфлікти, тощо);

- політика економічного й соціального розвитку – припускає наявність просунутих преференційних торговельних відносин і розширення фінансової й технічної допомоги; надання перспектив виходу на внутрішній ринок ЄС на основі зближення нормативно-правової бази, участі в ряді програм ЄС і поліпшення комунікацій і фізичної інфраструктури, що зв'язує їх з ЄС;

- торгівля – передбачає значніше відкриття європейського ринку відповідно до принципів СОТ і стандартів ЄС;

- юстиція та внутрішні справи – передбачає співробітництво в галузі міграції, надання притулку, візової політики, заходи щодо боротьби з глобальними загрозами безпеки, відмиванням грошей, а також фінансовими й економічними злочинами; здійсненні конкретних кроків по зміцненню судової системи й розширенню співробітництва між поліцейськими й судовими органами, у тому числі в області сімейного права, та співробітництво між Європолом і Євроюстом.

Відправною крапкою Планів дій є загальний набір питань, які відповідають цілям ЄПС та залежать від конкретних обставин: географічного місця розташування країни; політичної й економічної ситуації; відносини з Європейським Союзом і сусідніми країнами; програм реформ (у відповідних випадках) тощо.

Плани Дій спираються на взаємну прихильність загальним цінностям ЄС в області верховенства закону, належного управління, дотримання прав людини, включаючи права меншин, розвитку добросусідських відносин і принципах ринкової економіки й сталого розвитку. Передбачається також, що країни-партнери беруть на себе зобов'язання у відношенні деяких найважливіших аспектів зовнішньої діяльності ЄС, включаючи, зокрема, глобальні загрози безпеки, дотримання норм міжнародного права й зусилля з розв'язання конфліктів. Наступним кроком можуть стати переговори з укладення нових привілейованих договорів, - Європейських Угод про Сусідство, які можуть

замінити нинішнє покоління двосторонніх угод після виконання індивідуалізованих планів дій.

Питання для обговорення:

1. В чому полягає головна мета Європейська політика сусідства?
2. Охарактеризуйте сфери співробітництва, визначені ЄПС в індивідуалізованих планах дій.
3. Чи надає ЄПС країнам-партнерам перспективу приєднання до ЄС?

Ситуаційне завдання 6

«Перегляд Європейської політики сусідства як вікно можливостей для «Східного партнерства»

Прагнучи до всебічної активізації відносин із сусідніми країнами, в яких тривають системні перетворення, влітку 2010 р. ЄС почав стратегічний перегляд Європейської політики сусідства (ЄПС), який дозволив оновити підходи ЄС до своїх партнерів – як південних, так і східних. До роботи Євросоюзу уперше залучив країни-партнери. Результати дискусії знайшли своє відбиття в Комунікації «Нова відповідь мінливому сусідству», оприлюдненої 25 травня 2011р., яка була схвалена міністрами закордонних справ ЄС у своїх висновках від 20 червня 2011 р.

Новий підхід ЄС до сусідів базується на принципах взаємної відповідальності й загальної прихильності універсальним цінностям волі, демократії, поваги до прав людини, основним свободам і верховенству права, яких дотримуються всі держави-члени Євросоюзу. Для східних партнерів особливо важливо, що перегляд ЄПС закріпив право кожного з них обирати підтримку й стратегічний напрям розвитку своїх відносин з ЄС. Разом із загальними цінностями, що лежать в основі відносин ЄС із усіма партнерами, країни-партнери самостійно будуть визначати кінцевий результат цих відносин – залишатися партнерами або домагатися в перспективі стати членами ЄС. Поряд із принципом спільної власності принцип диференціації залишається однією з визначальних рис оновленої ЄПС. Партнерство, засноване на цих принципах, буде доповнювати зусилля країн, які мають намір і здатні просуватися далі на шляху більш тісної політичної асоціації й усе більш глибокої економічної інтеграції у внутрішній ринок ЄС.

Актуальним завданням є сприяння з боку ЄС прискоренню економічного розвитку країн-партнерів як східного, так і південного виміру ЄПС. ЄС визнає необхідність підсилити підтримку партнерів, що стали на шлях розвитку стійкої демократії, яка буде залежати від прогресу на шляху реформ, тобто підтримка буде надаватися відповідно потребам кожного партнера, що має намір проводити реформи й ефективно співробітничати з ЄС на всіх можливих напрямках, і може бути зупинена у випадку відмови від реформ. Цей підхід лежить в основі принципу «більше за більше», згідно з яким практична допомога ЄС сусіднім державам буде визначатися не географічним положенням, а винятково прогресом у проведенні реформ. Це створить умови для чесної конкуренції, при яких свідомий вибір на користь політичних, економічних і соціальних реформ буде сприяти досягненню стратегічних цілей обох сторін – як ЄС, так і країн-партнерів.

Що стосується «Східного партнерства», слід виділити дві головні ідеї, які наповнюють змістом це вікно можливостей.

1. «Східне партнерство» покликано сприяти формуванню політичної асоціації й поглибленню економічної інтеграції між Європейським Союзом і державами-партнерами. Політика «Східного партнерства» буде підтримувати політичні й соціально-економічні реформи в країнах-партнерах, сприяючи їх зближенню з ЄС. ЄС продовжує сприяти економічній інтеграції створенням поглиблених і всеосяжних зон вільної торгівлі зі своїми партнерами. На цьому шляху спереду йде Україна, яка разом з ЄС планує завершити переговори щодо Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, включаючи поглиблену й всеосяжну зону вільної торгівлі до кінця 2012 р.

2. «Східне партнерство» буде заохочувати вільне пересування громадян країн-партнерів, укладаючи угоди про спрощення візового режиму й реадмісії. Крім того, ЄС, відповідно до глобальних підходів до міграції, має намір поступово просуватися в напрямку повної візової лібералізації для окремих країн-партнерів. Цей процес буде здійснюватися на індивідуальній основі, за умови забезпечення вимог безпеки й належного рівня організації пересування громадян.

Вагому підтримку партнерам у проведенні реформ може дати участь у програмах і агентствах ЄС. У цьому контексті Україна недавно зробила значний крок уперед, підписавши Протокол, який дозволить їй брати участь у програмах ЄС. Було погоджено, що Україна і ЄС підсилять взаємовигідне партнерство в енергетичній сфері. Також досягнуто згоди щодо важливості подальшої інтеграції енергетичних ринків, у тому числі шляхом повного виконання українською стороною зобов'язань у рамках членства в Європейському енергетичному співтоваристві. Важливим завданням «Східного партнерства» є посилення багатобічного виміру співробітництва. Багатобічні платформи допоможуть наблизити правову й регуляторну базу до законодавства ЄС, зокрема шляхом обміну досвідом. Робоча програма платформ буде регулярно переглядатися для належного реагування на потреби країн-партнерів.

В оновленій ЄПС передбачене зростання ролі й рівня залучення громадянського суспільства держав-партнерів до проведення реформ. Форум громадянського суспільства «Східного партнерства» і його Національні платформи зіграють важливу роль у просуванні загальних цінностей, отже, їхнє залучення до співробітництва в рамках «Східного партнерства» повинне бути посилене. Для підтримки й консолідації громадянського суспільства в державах, що є партнерами, також планується створити Фонд громадянського суспільства (Civil Society Facility) і Європейський фонд за демократію (European Endowment for Democracy).

Пропозиції щодо значного збільшення фінансових ресурсів для держав-партнерів ЄПС були включені Європейською комісією в проект багаторічної фінансової перспективи ЄС на 2014-2020 рр. Отже, наполеглива робота й успішність реформ залишаються питанням загальної відповідальності держав-партнерів і ЄС.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте сутність та доцільність стратегічного перегляду Європейської політики сусідства.

2. Які основні ідеї «Східного партнерства»?
3. Яке значення має залучення громадянського суспільства держав-партнерів до проведення реформ?

Контрольні питання

1. Як законодавство щодо митного союзу впливає на спільну торговельну політику?
2. В чому полягає необхідність спільних правил щодо імпорту?
3. Назвіть спільні заходи ЄС із захисту своєї торгівлі.
4. Якими є основні напрями спільної політики допомоги з розвитку ?
5. Чи допомагає ЄС якимось іншим країнам, окрім СНД?
6. Назвіть механізми підтримки розвитку, що застосовується ЄС стосовно АКТ.
7. В чому полягає різниця між зовнішніми відносинами ЄС та його зовнішньою і безпековою політикою ?
8. Чому країни Центральної та Східної Європи поставили собі за мету вступити до ЄС?
9. Чи заважає міжнародна конкуренція добрим партнерським стосункам Спільноти з іншими країнами світу?
10. Проаналізуйте основні цілі спільної політики з питань безпеки та зовнішніх відносин.

Тема 7

Розширення Європейського Союзу та перспективи вступу до ЄС

План семінарського заняття:

1. Критерії для вступу до ЄС
2. Особливості розширення ЄС на Схід
3. Україна на шляху європейської інтеграції
4. Перспективи співробітництва України та ЄС
5. Інтеграція України до ЄС через транскордонне співробітництво

Навчальні завдання:

- дізнатися про основні вимоги, які пред'являються до країн-кандидатів на вступ до ЄС;
- проаналізувати процес розширення ЄС на Схід, який має місце на сучасному етапі;
- визначити, на основі яких правових актів відбувається співробітництво між Україною та ЄС;
- розглянути етапи співробітництва України і Європейського Союзу з часу здобуття незалежності нашою державою;

- охарактеризувати фактори стримування руху України до Європи;
- окреслити основні завдання та зобов'язання України перед Європейським Союзом;
- з'ясувати сутність і зміст стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, основні напрями цього процесу та його внутрішнє забезпечення;
- окреслити пріоритетні напрями діяльності органів державної влади України з метою реалізації євроінтеграційної стратегії;
- розглянути програму розвитку відносин України з ЄС у сфері економіки.
- визначити роль, характерні риси, принципи та форми транскордонного співробітництва, особливості формування євро-регіонів в різних країнах світу.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) письмове або усне опитування;

Ситуаційне завдання 1 **«Уроки Брюссельської арифметики»**

В 2004 р., під час вступу до ЄС десяти нових членів, прибічники розширення неодноразово наводили приклади Іспанії та Португалії, яким фінансова допомога Брюсселю дозволила досягти значного економічного прогресу. Якщо досвід Іспанії новим членам ЄС дійсно слід переймати, то у випадку з Португалією більш корисно вчитися на її помилках. 20 років тому, на момент вступу до ЄС, ці дві країни мали багато спільного не тільки з географічної точки зору: дуже бідні країни (на крайній межі за мірками ЄС), які ще не повністю прийшли до тями від наслідків диктаторських режимів, з незбалансованою економікою.

Отримавши фінансову допомогу з Брюсселю, Іспанія та Португалія, відповідно до азбуки економічного процвітання, почали витратити на будівництво доріг, модернізацію портів, тобто на інфраструктуру. Португальці на ці цілі витрачали 90% всіх брюссельських грошей, іспанці – 70%. При цьому зараз іспанська інфраструктура визнана «першокласною», а ось португальська потребує чергової оптимізації. Як показав більш детальний аналіз, в Португалії гроші на вирішення транспортних проблем виділялися непродумано, в основному під тиском місцевих жителів, які вимагали прокладання нової дороги до свого міста або селища. В результаті зараз дефіцит її бюджету оцінюється в 6-7% ВВП, а зарплати держслужбовців складають 15% ВВП.

В Іспанії ж спочатку була розроблена стратегія розвитку національної інфраструктури, мета якої – пов'язати бідний південь із заможним столичним регіоном, а також інтегрувати іспанську транспортну систему в

загальноєвропейську. Успішне вирішення цих завдань створило передумови для розширення багатьох видів бізнесу у бідній Андалузії, основною перевагою якої була дешева робоча сила. Це, в свою чергу, залучило значні інвестиції, що й послужило основою для стабільного економічного зростання. Паралельно йшло скорочення державного сектору.

Після вступу до ЄС Португалія вже двічі опинялася під загрозою санкцій за порушення фіскальної дисципліни, тоді як Іспанію Брюссель не втрачає нагоди поставити в приклад іншим європейським економікам. Зараз прем'єр-міністр Португалії обіцяє провести ті реформи, гроші на які його країна регулярно отримувала з 1986 р. Правда, тепер їх проводити значно складніше: економіка знаходиться на спаді, та й щедрі брюссельські фонди будуть спрямовуватися вже не стільки до Португалії, скільки до бідніших країн Центральної та Східної Європи. Значно важливіше в даному випадку зрозуміти, що уряди постсоціалістичних країн – нових членів ЄС теж можуть, в погоні за симпатіями вічно незадоволеного електорату, вирішувати поточні проблеми, не ставлячи перед собою стратегічні завдання.

Питання для обговорення:

1. Назвіть основні відмінності між португальським та іспанським підходами до використання фінансових ресурсів ЄС.

2. Як можна уникнути зловживання коштами, які ЄС надає країнам-членам для фінансування інфраструктури?

3. Які небезпеки загрожують Євросоюзу у випадку приєднання до нього країн Центральної та Східної Європи?

Ситуаційне завдання 2

«Відмітні риси країн-членів Євросоюзу»

Як зауважує відомий журнал «Profit», кожна держава Євросоюзу має свою відмітну рису, властиву винятково їй одній. Наприклад, Бельгія має найбільш густу мережу автомобільних доріг, а Голландія – найбільш потужну мережу міжнародних автобанів. Данія виробляє найбільшу кількість м'яса на одного жителя своєї країни, а Португалія виробляє більше інших країн не тільки Євросоюзу, але й світу пробки, у тому числі для закриття пляшок.

Германія має найбільшу чисельність населення, а у Фінляндії більше, чим в інших країнах, людей з вищою освітою. Франція тримає першість по кількості туристів, що відвідують цю країну, а Іспанія має найбільший прибуток від туристів. В Ірландії буквально біжать молочні ріки, а Голландія перевершила всіх по кількості експортованого пива.

Кіпр і Мальта мають найнижчу ставку ПДВ, а Греція має найвищий відсоток відрахувань з бюджету на оборону країни. За період після другої світової війни в Італії змінилася максимальна кількість урядів, а Польща випередила інші країни за рівнем безробіття.

Литва має найбільше зростання валового продукту, а Італія найбільший дефіцит бюджету. Австрія краще всіх опікується за навколишнє середовище, а Іспанія має найвищу тривалість життя. У Швеції найнижча смертність немовлят, а в Британії найбільш безпечна їзда на дорогах. Антиподом британців є Латвія, що

має до того ж найнижчу народжуваність. Угорщина обійшла всіх по кількості інфарктів на 1000 жителів.

Чехія має найбільш густу мережу залізниць (12 км / 100 км²) і доріг, позначених як туристичні дороги (близько 5 км / 10 км²). Чехія розділяє з Італією першість у дефіциті бюджету, але при цьому має максимальна кількість іноземних інвестицій в автомобільну промисловість країни. Чехія займає гідне місце по відкритості економіки й одне з лідируючих місць за рівнем медичного обслуговування населення. Незважаючи на те, що кожний чех випиває за рік пива більше, ніж будь-який інший житель об'єднаної Європи, це не заважає йому будувати краще інших: Чехія входить у групу лідерів по кількості окремих квартир і будинків, що доводиться на 1000 жителів. Цей показник рівняється 427, тобто майже на кожні дві людини (чоловік і дружина) доводиться окрема квартира або свій будинок. Чехи прагнуть жити не гірше, чим це роблять інші жителі Європи. Вони багато подорожують, люблять театр і обожнюють розважальні програми. Улюбленим місцем відпочинку по статистиці є Хорватія. Більше двох відсотків усіх проживаючих у країні – іноземці.

Звертає на себе увагу той факт, що ціни на споживчі товари в Чехії в середньому майже у два рази нижче, чим середні ціни в «старих» країнах Євросоюзу й на 18% нижче, чим в «нових».

Дуже часто кількість машин у родині визначається кількістю працюючих. Машини придбаються найрізноманітніші, але загальним визнанням користуються машини чеського виробництва, зокрема «Фабія Седан» і «Фабія Комбі». В останні роки ці моделі були багаторазово визнані самими безпечними у своєму класі легкових автомобілів у багатьох країнах світу, серед яких Німеччина, Великобританія, Данія й Австрія. Крім того у Великобританії «Фабія» тричі удостоювалася спеціального призу за оптимальне співвідношення ціни і якості. Отже, Чехія в Євросоюзі зайняла гідне місце. Глави держав і урядів регулярно вибирають Прагу місцем проведення своїх зустрічей, туристів приваблює дешевий відпочинок і безліч визнаних пам'яток, самі ж чехи пов'язують приєднання до об'єднаної Європи із серйозними змінами на краще.

Питання для обговорення:

1. Назвіть основні відмінні риси країн-членів ЄС.
2. Чим виділяється Чехія серед інших країн ЄС?
3. Які переваги отримала Чехія після приєднання до Євросоюзу?

Ситуаційне завдання 3

«Хорватія вступає до ЄС у липні 2013 р.»

З моменту останньої хвилі розширення ЄС особливої гостроти набула дискусія про межі даної регіональної організації. Підтверджуючи теорію про нескінченне розширення ЄС, деякі країни-члени Євросоюзу виступають за прийняття нових держав, що, у першу чергу, продиктоване вимогами більш ефективної економіки й амбіціями глобального актора. Одночасний вступ в організацію, створену з метою побудови Єдиної Європи «загального добробуту», природно, розглядається її сусідами в Східній Європі, на Балканах і навіть на Близькому Сході як гарантія процвітання й вирішення проблем цих країн.

Дискусія про подальше розширення ЄС включає цілу низку глобальних питань: зовнішньополітичних, економічних, географічних, релігійних, на які не існує однозначної відповіді. У випадку з Хорватією вступу до ЄС заважали проблеми з Гаазьким трибуналом, що потребує видачі військових злочинників, яких обвинувачують у етнічних чистках.

Надання кандидатського статусу балканським країнам (Хорватія, Албанія, Боснія, Македонія, Сербія та Чорногорія) з політичної точки зору виглядає менш протирічливо, особливо з урахуванням історичного досвіду самого Євросоюзу. Економічні витрати на забезпечення миру, демократії та стабільності на Балканах шляхом членства тамошніх держав в ЄС теж виглядають не такими вже значними з урахуванням розмірів цих країн.

Проте Хорватія завершила переговори про вступ у ЄС, за заявою Єврокомісії, приєднається до Євросоюзу 1 липня 2013 р. і стане 28-ю учасницею організації. Як правило, перед вступом у ЄС на території країн – майбутніх учасниць уже не допускається вільностей з візовим режимом. Туристам доведеться звикнути до думки, що відпочивати в Хорватії без візи в 2013 р. вже не вийде. Отже літній сезон 2011 р. був останнім, коли туристи могли відпочити на хорватському узбережжі без зайвих візових формальностей.

Нагадаємо, що переговори про приєднання країни до Євросоюзу почалися ще в 2005 р. Хорватії довелося провести ряд реформ, у тому числі й судову, а також урегулювати територіальний спір зі Словенією. Договір про вступ Хорватії в ЄС був підписаний в кінці 2011 р., потім його ратифікують країни-учасниці ЄС. Із країн, що були раніше в складі Югославії, на приєднання до ЄС претендують Македонія й Чорногорія – офіційні кандидати союзу, а Сербія є потенційним кандидатом. Відзначимо, що Хорватії доведеться ще пройти складний шлях, щоб повністю інтегруватися в Євросоюз, враховуючи приклад Румунії й Болгарії.

Обидві країни вступили в ЄС в 2007 р., але дотепер вони не входять у зону дії Шенгенської угоди. На початку червня питання вступу Румунії й Болгарії в безвізовий шенгенський простір обговорював Європарламент. За приєднання держав до Шенгенської угоди проголосували 487 парламентаріїв і тільки 77 проти. Однак міністри внутрішніх справ країн Євросоюзу виступили проти приєднання Румунії й Болгарії до Шенгенської угоди. Найбільш принципову позицію зайняли представники Нідерландів, Франції та Німеччини. За даними з дипломатичних джерел, розвинені держави ЄС побоюються корумпованості місцевих влади. Не вселяє їм довіри й слабкий контроль на кордонах Румунії й Болгарії.

Питання для обговорення:

1. Назвіть вимоги Євросоюзу, виконання яких необхідно для надання кандидатського статусу балканським країнам
2. Які небезпеки загрожують Євросоюзу у випадку приєднання до нього Хорватії?

Ситуаційне завдання 4

«ЄС і пострадянський простір: нові обрії ділового партнерства»

На великому просторі від Західної Європи до Далекого Сходу циркулюють величезні обсяги різних ресурсів, діють розгалужені транспортні схеми, існують,

але при цьому недостатньо використовуються широкі можливості для розширення торгівлі, інвестицій, інноваційного обміну, виробничої й науково-технічної кооперації.

Політика добросусідства Європи ґрунтується на планах дій, які складаються з урахуванням специфічних особливостей кожної країни. Більшість нових членів ЄС мають кордони з пострадянськими країнами, які беруть участь у європейському процесі зміцнення добросусідства й стратегічного партнерства. Членство в ЄС означає для пострадянських країн більшу політичну й економічну стабільність, участь у загальному європейському ринку, вільне просування товарів, капіталу й людей, зростання інвестицій і додаткові кошти, отримані з фондів ЄС. В 2008 р. обсяг товарообігу між Європою й Азією перевищив 1 трлн. дол.

Отже основними цілями й завданнями програми «Захід – Схід: інтеграція й розвиток» на перспективу є як суспільний аналіз проблем, що перешкоджають економічному зближенню сусідніх країн, так і пошук ефективних шляхів їх вирішення на основі використання міжнародного досвіду. На сучасному етапі найбільш значними й поки важко переборними бар'єрами є: розрив у рівнях розвитку країн-учасниць СНД у цілому; стан економіки ряду держав, що не мають позитивної динаміки макроекономічних показників; істотні відмінності в системах господарювання, принципах організації управління економікою та її реформування.

У рамках співробітництва ЄС – СНД ключове положення займає Російська Федерація. Росія, як трансконтинентальна держава, зацікавлена у створенні реального й ефективного інтеграційного ядра на просторі СНД, з одночасним подальшим розширенням і поглибленням своєї взаємодії з Євросоюзом, який є основним економічним партнером РФ. Встає питання вибору перспективних напрямів співробітництва, його раціональної моделі й формату, наповнення відносин усіма галузевими, інфраструктурними, соціальними компонентами. Сьогодні Росія нарешті стала усвідомлювати себе транзитною країною, а свою територію як найбільш короткий шлях з Південно-Східної й Центральної Азії до Європи. Проте прибуток за транзит поки що невеликий (в 2008 р. близько 35 млрд. дол.; для порівняння: маленька Данія одержала в тому ж році 38 млрд. дол.).

Прибалтика ще у радянський час була важливим для СРСР регіоном – ідеальною лабораторією, де постійно випробувалися нові методи господарювання, був унікальний полігон для впровадження різних управлінських інновацій. Зараз тільки невелика частина вантажів іде через Балтику, що створює для регіону величезний потенціал: кожний додатковий відсоток росту обсягу перевезень через Балтику – це 10 млрд. дол. Проте уряди деяких країн, насамперед Туреччини, стали ініціювати великі міжнародні проекти, що передбачають транспортування вантажів в обхід Росії й, отже, країн Балтії. Це стосується не тільки нафтопроводів, але й усього комплексу світової логістики й транспортних комунікацій.

Таким чином, необхідне подальше співробітництво з партнерами на загальному європейському «ігровому полі» за єдиними нормами і правилами господарської діяльності дозволить мінімізувати негативні наслідки й у той же час

одержати в довгостроковій перспективі значні переваги в контактах держав СНД із країнами, що приєдналися до ЄС, і Європейським суспільством у цілому.

Країни Ганзейського союзу в XIV-XV ст. були найбільш процвітаючим регіоном Європи. Чи можливий новий Ганзейський союз? Цілком, але для цього конфронтація повинна замінити кооперація.

Питання для обговорення:

1. Які основні завдання програми «Захід – Схід: інтеграція й розвиток»?
2. Хто займає ключове положення в рамках співробітництва ЄС – СНД?

Ситуаційне завдання 5

«Перспективи вступу Туреччини до ЄС»

Як свідчить економічна історія, після вступу до ЄС такі бідні країни, як Ірландія, Греція та Португалія, робили великий стрибок в своєму розвитку, прагнучи досягти й перевищити середні показники старіших членів Євросоюзу. Подібний економічний прогрес тривалий час пояснювався виходом на загальний ринок, а також щедрою фінансовою допомогою з боку Брюсселю. Однак зараз фахівці стверджують, що значно більше значення має проведення реформ, необхідних для початку переговорів про вступ до ЄС.

Саме приклад Туреччини є найбільш переконливим з усіх точок зору. Як відомо, на подолання першого, попереднього етапу вступу до ЄС (від відкриття Європейської перспективи до початку переговорів про вступ) Туреччина витратила повних 42 роки. Разом з тим помилково стверджувати, що ці 42 роки втрачений для Туреччини час. Скоріше, навпаки: за ці десятиріччя Туреччина радикально змінилася. Крім комфортних готелів на березі Середземного моря, респектабельних бізнес-центрів в Стамбулі та Анкарі слід підкреслити успіхи в боротьбі з корупцією, серйозні західні інвестиції в економіку країни, «європеїзацію» правової системи і, як наслідок, реальне лідерство в Чорноморському регіоні та на Близькому Сході. Крім того, в цей період Анкара реалізувала з ЄС зону вільної торгівлі та митний союз з промислових товарів. Такою глибокою економічною інтеграцією з Євросоюзом можуть похвалитися лише ті держави, що входять до складу Європейського економічного простору (Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн), або «європейські малюки» - Андорра й Сан-Марино. Однак, незважаючи на прогрес, турецькі стандарти все ще далекі від середньоєвропейських.

Разом з тим Туреччина є найбільш проблемним кандидатом на вступ у ЄС – сильна в політичному й економічному сенсі близькосхідна держава, що завзято й послідовно домагається прийняття в організацію. У той же час Туреччина своїм потенційним прийняттям представляє глобальний виклик самій ідеї Єдиної Європи. Туреччина важлива для ЄС, у першу чергу, як потенційний субрегіональний економічний лідер і опора стабільності на геополітичному «перехресті» Європи, Близького Сходу й «південного пояса» СНД. Туреччина фактично є провідної військовою державою на стику Європи й Близького Сходу. Значення Туреччини як стратегічного партнера ЄС буде тільки зростати через прагнення Європи одержати доступ до нових ринків і джерелам сировини на Близькому Сході й у Центральній Азії.

Продовження переговорів про вступ є для Анкари стимулом перетворення в життя початих реформ і здійснення заходів, націлених на повномасштабну відповідність правовим нормам ЄС. Разом з тим, спосіб життя, культура спілкування, традиції, трудова етика й принципи соціального життя турецького населення сильно відрізняються від європейських. Значна частина жителів Туреччини орієнтована традиційно по-східному, в них відсутня довіра до Європи.

Брюссель та Анкара під час переговорів про вступ мають розв'язати цілий вузол проблем. Першочергова вимога Євросоюзу полягає в тому, що Туреччина повинна відкрити свої порти й аеропорти для вантажів і пасажирів із грецької частини Кіпру. Офіційна Анкара підкреслює, що кіпрська проблема не є предметом двосторонніх дискусій з ЄС, а повинна обговорюватися між двома суверенними державами острова – Республікою Кіпр і Турецькою Республікою Північного Кіпру. З іншого боку, супротивники прийняття Туреччини в ЄС наводять факти порушення прав курдів з метою гальмування переговорного процесу.

В ЄС є обмеження на отримання енергоносіїв з однієї країни. Сьогодні ж більше двох третин газу, що споживається Туреччиною, постачає Росія, а турецька сторона має обмежені можливості диверсифікації постачань газу. Але Туреччина позиціонує свою територію як надійний транзитний коридор, здатний транспортувати в Європу як російський, так і не російський газ у випадку кризи з поставками. Ціль Анкари – зробити Туреччину регіональним енергетичним вузлом, тобто покупцем каспійського газу, який вона буде потім перепродувати європейським споживачам.

Якщо Туреччина вступить до Шенгенської зони раніше, ніж про це зможе домовитися Росія, то кількість російських туристів, яких Туреччина приваблює саме зручним візовим режимом, – а це досить серйозна стаття доходів в турецькому бюджеті – значно скоротиться.

Не меншою проблемою для Туреччини є її власне сільське господарство, де зайнято 36% працездатного населення країни (тобто 8 млн. чол.), але яке на сьогодні виробляє всього 12% національного ВВП. Між тим у всьому Європейському Союзі в сфері сільськогосподарського виробництва зайняті лише 6,5 млн. чол., тобто майже на 20% менше, ніж в самій Туреччині. За такої структури національної економіки та за умови збереження сучасних принципів загальної сільськогосподарської політики ЄС Брюссель, у випадку вступу Туреччини до Союзу, витратитиме на надання дотацій її аграрному сектору 11,3 млрд. євро щороку, що перевищує суму аналогічних витрат на підтримку сільського господарства в 10 країнах, що приєдналися до Євросоюзу 2004 р. Важко уявити, що країни-члени ЄС з розвинутим аграрним виробництвом (зокрема Франція, Іспанія, Італія, Греція, Польща), погодяться на те, щоб майже чверть всіх витрат на сільське господарство споживали турецькі аграрії. В той же час радикальне скорочення зайнятості в агропромисловому комплексі Туреччини до прийнятного рівня в 2-2,5 млн. чол. викличе в країні справжню соціальну катастрофу.

Якщо населення Туреччини і в подальшому зростатиме теперішніми темпами, вже у 2020 р. вона буде багато чисельніше будь-якої країни Євросоюзу. А це означає, що за умови збереження сучасного принципу розподілу голосів в

інститутах ЄС, Туреччина, після вступу до співтовариства, відразу стане його найвпливовішим і одночасно найбільш необхідним членом. Неймовірно, щоб така перспектива була прийнятною для теперішніх лідерів Європейського Союзу. Критики прийняття Туреччини стверджують, що нинішній бюджет ЄС не впоряється з потребами настільки численного й порівняно небагатого населення. Жителі Європи побоюються, що нерівномірний економічний розвиток і вільний оборот турецьких товарів, послуг, капіталів і робочої сили негативно вплинуть на економіку їх країн, відносно погіршення економічного становища в Туреччині приведе до значного росту потоку емігрантів і скороченню кількості іммігрантів.

Найбільш активні супротивники прийняття Туреччини в ЄС – Австрія, Угорщина, Данія, Люксембург і Франція. Населення країн зі значним мусульманським прошарком – Франції, Німеччини й Австрії – налаштоване найбільш негативно в питанні прийняття Туреччини. Копенгаген проти вступу Туреччини через педантичність відносно дотримання турецькими владою прав людини.

З іншого боку, Італія є найбільш переконаним прихильником вступу Туреччини в Євросоюз. Великобританія й Португалія також виступають за прийняття Туреччини, призиваючи ЄС виконати зяті на себе зобов'язання. У політичному плані сам факт початку переговорів Брюсселя з Анкарою впливає на весь Чорноморський регіон, закріплюючи його все більшу відірваність від Росії й від підтримуваних нею інтеграційних проектів. З іншого боку, РФ зацікавлена в тому, щоб Туреччина відповідала західноєвропейським економічним стандартам. Більше того, зближення Туреччини з Європою вигідно Росії, яка не зацікавлена в радикалізації турецького ісламу й посиленні його впливу поблизу своїх кордонів.

У цілому, перспективи вступу Туреччини в ЄС у недалекому майбутньому можуть бути сприятливими, але це залежить від великої кількості внутрішніх і зовнішніх факторів.

До внутрішніх факторів належить, насамперед, здатність Туреччини демократизувати свою політичну систему в напрямку європейської моделі. Рівновелика роль у західній триєдиній структурі влади (виконавча, законодавча й судова) не властива політичним традиціям Туреччини. Підготовка до вступу в Євросоюз вимагає серйозних реформ із метою перетворення внутрішньополітичної ситуації в країні на більш передбачувану, відкриту відносно всіх представників свого суспільства, більш розташовану до переоцінки власної історії. Крім того, подальші реформи в сфері економіки повинні сприяти її реструктуризації й більш повному відкриттю глобальному ринку. Максимально можлива приватизація держсектора й скорочення адміністративного тиску влади на економіку також є необхідної складової руху до західної моделі. Більше того, навчання турецької молоді в європейських вузах буде закріплювати світську ментальність правлячої еліти.

З точки зору зовнішніх факторів, шанси Туреччини на прийняття в ЄС також можуть рости. Досить значимим є політичний лобізм з боку США, які прагнуть мати «вірного» союзника в дуже неспокійному, але вкрай важливому сировинному регіоні миру. У свою чергу, Євросоюз у випадку прийняття Туреччини різко збільшує свій політичний потенціал за рахунок росту військової потуги й впливу в ісламському світі. Крім того, ЄС одержує можливість поліпшити

демографічну ситуацію в Європі, геополітично проникнути в найважливіший регіон поставок енергоресурсів, збільшити ринки збуту й сфери вкладення капіталу.

Причини, що стримують перспективи прийняття Туреччини в ЄС, також продиктовані набором внутрішніх і зовнішніх факторів. До гальмуючих внутрішніх факторів належать: занадто повільний процес політичної демократизації, відсутність інформаційної відкритості й свободи слова, недостатньо ефективні реформи в сфері економічної лібералізації, надмірний вплив армії на внутрішнє життя країни, сильна корупційна складова, небезпека виникнення регіонального й міжконфесійного розколу внаслідок демократизації суспільства зверху.

До зовнішніх факторів, що обтяжують прийняття Туреччини в ЄС, відносяться: ротація політичного керівництва європейських держав з погано передбачуваною реакцією на хід переговорів з Анкарою, перспектива різкого росту ісламського впливу в Євросоюзі, диспропорції між потенційною політичною значимістю Туреччини в органах Європейського Союзу та її економічним внеском, вихід ЄС безпосередньо на межі гарячих точок Близького й Середнього Сходу й Кавказу. У соціально-економічній сфері на підсумок переговорів Брюсселя й Анкари може негативно позначитися швидкий ріст ксенофобських настроїв в «старих» країнах ЄС внаслідок деформації ринку праці ЄС «дешевими» міграційними потоками й перспектива високих фінансових витрат Євросоюзу на підтягування турецької економіки до стандартів ефективності Загального ринку.

Одночасно з початком переговорів з Туреччиною про вступ, офіційні представники співтовариства виступили з попередженням про строки переговорів (вони триватимуть як мінімум до 2014 р., тобто до того часу, доки не набудуть сили багаторічні фінансові рамки Євросоюзу, які діятимуть з 2014 р.), а також з приводу відсутності гарантій позитивного закінчення переговорів. В цій ситуації фахівці Deutsche Bank прорахували три ймовірних сценарії розвитку турецької економіки до 2020 р. Перший, найбільш оптимістичний сценарій передбачає успішний розвиток переговорного процесу, протягом якого буде досягнута лібералізація ринку праці в Туреччині. Другий сценарій передбачає повернення до половинчастих заходів 1990-х рр., що загрожують згортанням багатьох необхідних реформ, розквітом корупції й економічної нестабільності. Третій, найбільш песимістичний, означає руйнування планів Туреччини на вступ до ЄС і падіння країни на позиції ісламського фундаменталізму. Темпи приросту ВВП за всіма трьома сценаріями оцінюються відповідно в 4,1; 3,1 та 1,9% на рік.

Таким чином, успішне входження мусульманської Туреччини в ЄС не тільки створить прецедент економічного та політичного процвітання ісламської держави, але й призведе до налагоджування діалогу між західною та східною цивілізаціями в глобальному аспекті.

Питання для обговорення:

1. Чого більш за все бояться європейці, коли мова йде про вступ до ЄС нових членів? Чи всі їх побоювання є справедливими?
2. Що отримає ЄС від вступу Туреччини до його складу? Чи вигідно таке розширення для Союзу?

3. Які умови має виконати Туреччина для того, щоб стати членом ЄС?
4. Проаналізуйте, чому Туреччина є претендентом до вступу до ЄС доволі довго, але досі невідомо, коли цей вступ відбудеться?
5. Які проблеми Туреччині вдалося подолати, а які ні?
6. У чому ви бачите основні вигоди та негативні наслідки від вступу Туреччини в ЄС для обох сторін?
7. Яка роль «Кіпрського питання» у євроінтеграції Туреччини?
8. Якими ви бачите наступні кроки сторін на цьому шляху?

Ситуаційне завдання 6

«Україна – ЄС: плюси та мінуси вільної торгівлі»

Переговори про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною і ЄС будуть завершені до літа 2012 р., вважає комісар Європейської Комісії з зовнішньої торгівлі. До кінця 2012 р. Україна повинна підписати з Євросоюзом договір про створення зони вільної торгівлі, яка обіцяє стати безпрецедентним як для України, так і для об'єднаної Європи. У рамках зони передбачається вільний рух товарів, послуг, капіталу й робочої сили.

Проте українські виробники сумніваються, що зможуть вистояти в змаганні з європейськими конкурентами. Ринок Євросоюзу апетитний для будь-якого виробника. Адже це майже півмільярда потенційних споживачів. На шляху до щільного співробітництва з єврозоною Україні необхідно змінити законодавство, Дст і мита. Але навіть якщо ця робота буде зроблена, вітчизняному бізнесу вільна зона може більше нашкодити, чим допомогти.

Основний плюс для України від створення зони вільної торгівлі з ЄС – значне пом'якшення митних правил й імпортного мита Євросоюзу для вітчизняних товарів. Зокрема, на ряд товарів текстильної промисловості середнє мито на експорт із ЄС в Україну становить 5,5%. А от на «дорозі назад» (Україна – ЄС) збирають 9%-й збір. При цьому готова вітчизняна продукція на ринках Євросоюзу обкладається ще й додатковим митом, навіть ті товари, які виготовляються на українських підприємствах за європейськими замовленнями.

Відмінність української угоди в тому, що вона дозволить залучити на ринок іноземних інвесторів у сфері послуг, зокрема, фінансових. Поки ж не тільки іноземні, але й вітчизняні інвестори воліють вкладати гроші за межами своєї країни. Експерти радять у першу чергу переглянути податкове законодавство й провести реформу судової системи, адже жоден серйозний інвестор не погодиться працювати в країні, де ПДВ то виплачують, то ні, а свої інтереси в суді власник відстоює не може з тієї причини, що суддю вже перекупили.

Крім глобальних реформ, Україна повинна здійснити й сотні дрібних, зокрема мова йде про наші стандарти. Деякі фахівці стверджують, що Дст, прийняття ще в СРСР і багато в чому застосовувані дотепер, набагато досконаліші євростандартів. Але ЄС не грає за чужими правилами. Потреби європейської промисловості забезпечують 18 тис. стандартів, української – 80 тис. Тільки в сфері сільського господарства дві третини всіх стандартів не погоджені з європейськими: на їхню адаптацію, за прогнозами експертів, знадобляться роки й мільярди доларів.

Угода про спрощений ввіз товарів буде на руку в першу чергу українським експортерам – виробникам хімії, металургам і аграріям, для яких внутрішній ринок і зараз є вторинним. В 2008 р. сільськогосподарський товарообіг між Україною і ЄС був відносно невеликим – на Євросоюз доводилося 18% експорту й 9% імпорту. При цьому наш основний експорт – насіння культур, зернові, соняшникове масло; імпорт – м'ясо й м'ясопродукти. Тобто вивозиться сировина, а ввозиться продукція з великою частиною доданої вартості. Однією з ключових проблем є низька якість вітчизняної продукції. Підприємці пояснюють це невідповідністю норм технічного регулювання України і ЄС.

В ході переговорів про створення зони вільної торгівлі з ЄС українська сторона запропонувала схему поступової лібералізації всіх без винятку тарифних ліній у торгівлі з Євросоюзом. Україні і ЄС вже досить давно вдалося досягти домовленостей про лібералізацію 95% обсягів торгівлі і не менш ніж 95% тарифних ліній. Але європейські колеги вирішили, що треба визначитися з рештою п'ятьма відсотками, щоб жоден з товарів не був виключений з лібералізації. В Україні в ці п'ять відсотків потрапили автомобілі, риба і цілий ряд сільсько-господарської продукції (цукор, курятина, свинина, молочна продукція і тому подібне). Українська сторона запропонувала поступову лібералізацію тарифних ліній, що залишилися, зокрема, запропонувала знижувати впродовж перехідного періоду тарифи на продукцію з цих п'яти відсотків (а це приблизно три з половиною сотні тарифних ліній по сільському господарству) з нинішнього рівня до якогось нижчого (не до нуля), який становить, 80% від сьогоднішнього. Таке рішення української сторони, викликало ентузіазм парламентарів з ЄС, але при цьому українська делегація вимагає натомість збільшення квот на постачання української продукції до ЄС.

Після підготовки остаточного тексту угоди про ЗВТ документ необхідно буде перевести і перевірити. Потім його повинна підписати Рада ЄС, після чого ратифікувати Європарламент. Ще має відбутися три-чотири раунди переговорів.

Питання для обговорення:

1. У чому ви бачите основні вигоди та негативні наслідки від підписання угоди про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною і ЄС для обох сторін?
2. Які заходи необхідні для погодження національних стандартів якості з європейськими?
3. У чому переваги запропонованої Україною схеми поступової лібералізації тарифних ліній у торгівлі з Євросоюзом?

Ситуаційне завдання 7

«ЄС думає, кого першого пустити без віз – Україну чи Росію?»

У Європейському Союзі поки немає позиції щодо того, хто раніше повинен одержати безвізовий режим: Росія або країни «Східного партнерства», про що повідомило джерело в Єврокомісії. Ініціатива «Східне партнерство» була заснована в травні 2009 р. й передбачає посилене співробітництво ЄС із шістьма країнами-сусідами: Азербайджаном, Білоруссю, Вірменією, Грузією, Молдовою й

Україною. Одна із цілей ініціативи – впровадження безвізового режиму для громадян країн-сусідів.

На сьогодні, за словами представника Єврокомісії, механізм співробітництва в сфері лібералізації візового режиму із країнами-учасницями «Східного партнерства» і Росією буде різним. Зокрема, з Росією передбачається розробка конкретних технічних кроків, які повинні бути зроблені обома сторонами для підписання угоди про запобігання видачі короткострокових віз, тоді як для країн-учасниць «Східного партнерства» передбачена розробка Планів дій, від виконання яких буде залежати рішення ЄС про надання безвізового режиму.

Представник Єврокомісії відмітив, що серед країн-учасниць «Східного партнерства» далі всього в переговорах по лібералізації візового режиму просунулася Україна, а слідом за нею – Молдова й Грузія. У той же час співрозмовник агентства уточнив, що на сьогодні в ЄС є розуміння необхідності в ході переговорів з Росією про лібералізацію візового режиму розв'язати проблеми жителів таких регіонів, як Абхазія й Південна Осетія, які переважно мають російські паспорти.

Прем'єр-міністр України Микола Азаров сподівається, що найближчим часом Україна і ЄС узгодять дії щодо введення безвізового режиму. Він відзначив, що подібний документ вже готовий і перебуває на розгляді 27 країн-членів ЄС. Зокрема, за словами прем'єра, Польща, Естонія і Фінляндія підтримують введення безвізового режиму з Україною, але деякі країни ставляться до цього з обережністю, побоюючись зростання нелегальної міграції. Українська сторона в процесі переговорів роз'яснює свою позицію представникам ЄС.

Проте ЄС прагне зробити процес надання безвізового режиму для України і Росії паралельним. Йдеться про безвізовий режим для громадян України, які подорожуватимуть Європою із новими біометричними паспортами. У деяких питаннях Росія дещо більше просунулась, у деяких – Україна, але на офіційному рівні у Брюсселі ніхто не говорить про політичні вимоги, отож існують тільки технічні питання.

Питання для обговорення:

1. У чому ви бачите основні вигоди та негативні наслідки від впровадження безвізового режиму між Україною і ЄС для обох сторін?
2. Які заходи необхідні для погодження безвізового режиму для громадян країн-сусідів?
3. У чому переваги впровадження безвізового режиму для громадян України?

Контрольні питання

1. Чи можна вважати ЄС лише знаряддям втілення національних інтересів окремих країн?
2. Дайте характеристику історії розвитку відносин між Україною та ЄС.
3. Назвіть основні етапи інтеграції України до ЄС.

4. Яких заходів необхідно вжити для мінімізації можливих негативних наслідків і максимального використання позитивних моментів розширення ЄС?

5. Що необхідно зробити Україні для виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС?

6. Які основні пріоритети стратегії інтеграції України до ЄС?

7. Назвіть основні напрями інтеграційного процесу України згідно її стратегії.

8. Яким є Ваше бачення перспектив вступу України до ЄС?

9. Охарактеризуйте негативні наслідки розширення ЄС для України. Які наслідки розширення ЄС для України матимуть місце в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі? Які з них є найголовнішими?

10. Оцініть можливі наслідки розширення ЄС для окремих секторів економіки України.

11. Яка роль належить транскордонному співробітництву в стратегії інтеграції України до ЄС?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Андросова Т.В. Європейська інтеграція: навч.-метод. посібник / Т.В. Андросова, А.В. Янчев, В.О. Козуб. – Х.: ХДУХТ, 2012. – 202 с.
2. Європейська інтеграційна політика: конспект лекцій / Г.В. Задорожний, В.О. Козуб. – Х.: ХДУХТ, 2010. – 161 с.
3. Європейська інтеграція: Навч. посібник / Я.Й. Малик, О.І. Береза. – Київ: Знання, 2011. – 422 с.

Додаткова:

4. Буряк П.Ю., Гупало О.Г. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навчальний посібник. – 2-е видання, доповнене. – К.: «Хай-Тек Прес», 2008. – 352 с.
5. Еврoатлантичeское пространство безопасности: монография / Под ред. А.А. Дынкина, И.С. Иванова. – М., ЛЕНАНД, 2011. – 480 с.
6. Европейский Союз и региональные конфликты: Монография / Отв. ред. Н.К. Арбатова, А.М. Кокеев. – М., ИМЭМО РАН, 2011. – 143 с.
7. Інструмент європейського сусідства і партнерства – нові можливості для України / Під ред. Н. Андрусевич. – Львів, 2008. – 160 с.
8. Зеленов Л.А., Владимиров А.А., Степанов Е.И. Современная глобализация: Состояние и перспективы: монография. – М., 2010. – 304 с.
9. Кордон М.В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 172 с.
10. Мантусов В.Б. Международная экономическая интеграция в современных мирохозяйственных отношениях: Для студентов и аспирантов ВУЗов. – М.: Издательство: Юнити, 2011.
11. Оцінка виконання Плану дій Україна-ЄС: довілля та сталий розвиток / Під ред. Н. Андрусевич. – Львів, 2009. – 104 с.
12. Трофимова О.Е. Эволюция средиземноморской политики Евросоюза: путь от сотрудничества к интеграции: монография. – М., ИМЭМО РАН, 2011. – 122 с.

Інформаційні ресурси:

1. Європейський вибір України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <www.minjust.gov.ua/7g.html>.
2. Звіт ЄС про Україну [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <www.dclukr.cec.eu.int>.
3. План стратегії ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <www.delukr.cec.eu.int>.
4. Регіональна політика Європейського Союзу: історія і сучасність /

Сайт ГО «Фонд «Європа ХХІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <www.euroexhi.kiev.ua/ukrainian/program/zmi/book3/036.html>.

5. «Регіональний вимір європейської та євроатлантичної інтеграції», «Європейське покликання України: шляхи реалізації» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <www.ieac.org.ua/index>

6. Статистична служба Європейської комісії (Євростат) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <www.europa.eu.int>

Навчальне видання

АНДРОСОВА Тетяна Василівна
САВИЦЬКА Наталія Леонідівна
НОСАЧ Лариса Леонідівна

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

Методичні рекомендації до семінарських занять
для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальності 7.03050301 «Міжнародна економіка»

В авторській редакції

Підп. до друку «___» _____ 2012 р. Формат 60x84 1\16. Папір офсет.
Умов. друк. арк. _____. Тираж 25 прим. Замов. № _____

Видавець і виготовлювач

Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, Харків, 61051

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2319 від 19.10.2005 р.